

**UNIVERZA V MARIBORU
EKONOMSKO-POSLOVNA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

Mateja Novak

Jamna, januar 2004

**UNIVERZA V MARIBORU
EKONOMSKO-POSLOVNA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO
IZOBRAŽEVANJE BREZPOSELNIH OSEB
»PROGRAM 5000«

Kandidat(ka): Mateja Novak
Študent(ka) rednega študija
Številka indeksa: 81492635
Program: visokošolski strokovni
Študijska smer: management
Mentor: dr. Sonja Treven

Jamna, januar 2004

PREDGOVOR

Brezposelnost je resen problem, ki ni značilen samo za Slovenijo, ampak je prisoten v vseh gospodarstvih in je rezultat nepravilnega delovanja trga delovne sile, kateri se je v zadnjih desetih letih zelo spremenil. Nekaj let nazaj je bilo za Slovenijo značilno, da je imela najnižjo stopnjo brezposelnosti v Evropi, potem pa, ko se je država leta 1991 osamosvojila in prešla na tržno gospodarstvo, je začela naraščati tudi stopnja brezposelnosti, ki je svoj vrhunec dosegla leta 1993.

Za brezposelnost je značilno, da prizadetim osebam pusti velike posledice, tako fizične kot tudi psihične. To je še posebej značilno za starejše osebe, ki so tik pred upokojitvijo in imajo malo možnosti za ponovno zaposlitev. Taki ljudje izgubijo stik z okolico, samospoštovanje, imajo občutek, da so nekoristni in v breme drugim, počutijo se osamljene, izločene iz družbe in ogrožene, kar lahko pripelje do velikih travm.

Cilj vseh družb torej je, da bi čimbolj zmanjšali brezposelnost in v ta namen je bil pri nas leta 1991 ustanovljen Republiški zavod za zaposlovanje, ki deluje pod državnim okriljem. Temeljna naloga Zavoda za zaposlovanje je zniževanje števila brezposelnih, njegovo delovanje pa je omogočeno s sredstvi iz državnega proračuna.

Kar se tiče boja zoper brezposelnost oziroma za njeno zmanjševanje, je treba poudariti, da je sodelovanje med izobraževalnim sistemom, Zavodom za zaposlovanje, delodajalci in državo izredno pomembno, saj so le tako zagotovljeni rezultati v pozitivni smeri.

Z namenom zmanjševanja števila brezposelnih se je država spopadla z uvajanjem programa aktivne politike zaposlovanja, katere pozitivne izkušnje so prispevale k nenehnemu izboljševanju in dograjevanju teh aktivnosti. Tako so programi aktivne politike zaposlovanja vedno bolj kakovostno izpeljani in vedno številčnejši ter tako zajemajo vse rizične skupine brezposelnih in vse delodajalce, saj so ti programi namenjeni tako brezposelnim osebam kot tudi delodajalcem.

Programi aktivne politike zaposlovanja morajo biti usklajeni z razmerami na trgu delovne sile, kar pomeni, da je treba največ pozornosti nameniti izobraževanju celotne populacije in ne samo brezposelnim osebam. Velik problem, ki se pri nas pojavlja je namreč velik delež ljudi brez ustrezne poklicne oziroma strokovne izobrazbe in celo brez osnovne izobrazbe in ti na trgu delovne sile niso konkurenčni.

Dandanes je torej izobrazba izrednega pomena, saj le z njo posameznik lahko sledi potrebam in se prilagaja spremembam na trgu delovne sile ter si tako zagotavlja večje možnosti za pridobitev ali ohranitev zaposlitve.

KAZALO

PREDGOVOR	2
KAZALO	3
1 UVOD	5
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	5
1.2 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA	5
1.2.1 Namen	5
1.2.2 Cilji	6
1.3 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE RAZISKAVE	6
1.4 UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE	7
2 IZOBRAŽEVANJE	8
2.1 POMEN IZOBRAŽEVANJA	8
2.2 IZOBRAŽEVALNI STANDARDI	10
2.3 SLOVENSKI VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SISTEM	11
2.3.1 Cilji poklicnega usposabljanja in strokovnega izobraževanja	15
2.3.2 Izobraževanje odraslih	17
2.3.3 Vseživljenjsko učenje	19
3 OPREDELITEV BREZPOSELNOSTI	21
3.1 POJEM BREZPOSELNOSTI	22
3.1.1 Razlika med registrirano in anketno brezposelnostjo	23
3.2 OBSEG IN STRUKTURA BREZPOSELNOSTI	28
3.3 VZROKI ZA NASTANEK IN VRSTE BREZPOSELNOSTI	30
4 IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE BREZPOSELNIH OSEB	33
4.1 CILJI IZOBRAŽEVANJA BREZPOSELNIH	33
4.2 PROGRAMI AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA BREZPOSELNIH	34
4.2.1 Programi izobraževanja in usposabljanja	38
4.2.2 Izvajalci izobraževanja in usposabljanja	41
5 PREDSTAVITEV PROGRAMA 5000	43
5.1 DOSEDANJE IZVAJANJE PROGRAMA	44
5.2 STRUKTURNI VIDIK BREZPOSELNOSTI Z VIDIKA CILJNIH SKUPIN	46
5.3 PROGRAM 5000 ZA ŠOLSKO LETO 2002/2003	50
5.3.1 Stroški izvajanja programa in način financiranja	55
5.3.2 Izvedbene aktivnosti	57
5.3.3 Indikatorji spremljanja izvajanja in učinkov Programa 5000	59
5.3.4 Upravljanje Programa 5000	59
6 SKLEP	62
7 POVZETEK	64

KLJUČNE BESEDE	64
ZUSAMMENFASSUNG.....	64
SCHLÜSSELWÖRTER	65
8 LITERATURA	66
9 VIRI	69
PRILOGE.....	70

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema

Brezposelnost je pojav, s katerim se dandanes srečujejo vse družbe in kateri se ne moremo izogniti, opredelimo jo lahko kot eden najresnejših družbenih problemov. Brezposelnost nastaja na trgu delovne sile in njeni presežki, ki nastajajo na trgu, so rezultat prevelike ponudbe, premajhnega povpraševanja ali pa neustreznega delovanja trga.

Tudi v Sloveniji so se konec osemdesetih let, na trgu dela dogajale velike spremembe, ki so bile povezane s poglobljanjem gospodarske krize in prehodom v sistem tržne ekonomije. Brezposelnost pa ni samo posledica recesije, temveč tudi uvajanja novih tehnologij. Slednje izločajo iz trga delovne sile vse več slabo izobraženih delavcev, ki imajo malo možnosti za ponovno zaposlitev.

Torej je uspešno odpravljanje brezposelnosti tesno povezano s prilagajanjem delovne sile na tehnološke spremembe, kajti te spreminjajo pogoje dela, trgovanja, gospodarjenja in družbo kot celoto. Nova delovna mesta, ki se odpirajo potrebujejo usposobljeno delovno silo, sposobno sprejemanja in opravljanja z novimi orodji pod novimi pogoji, zato je nujno potrebno spodbujati ljudi pri vseživljenjskem učenju in prilagodljivosti.

Izobrazba je torej ključnega pomena na trgu delovne sile, izobraževanje pa najboljši razvojni dejavnik. Brezposelnost in izobraževanje sta medseboj tesno povezana, saj je prav nizka izobrazbena raven glavni vzrok za tolikšno brezposelnost. Veliko brezposelnih oseb je celo brez dokončane osnovnošolske izobrazbe, velik odstotek pa ima končano zgolj osnovno šolo.

Upravičeno lahko trdimo, da sta izobrazba in znanje vir bogastva in ekonomske moči razvitih družb. Pomembno je, da je izobraževanje in s tem pridobivanje znanja, ustrezno, sodobno, predvsem pa kakovostno.

1.2 Namen in cilji diplomskega dela

1.2.1 Namen

V diplomski nalogi se bomo ukvarjali s problemom izobraževanja, ki je namenjeno brezposelnim osebam. Najprej bomo poskušali raziskati pojav brezposelnosti, ubadali se bomo z vzroki za njen nastanek in s tem kakšne pravice imajo brezposelne osebe. Pri vsem tem bomo poudarek namenili izobraževanju brezposelnih oseb ter iskali možnosti za njeno zmanjšanje.

Na kratko bomo omenili tudi vlogo Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje pri tovrstnem izobraževanju in vam predstavili tudi sam pojem izobraževanja.

Poseben poudarek bomo namenili prav izobraževanju in usposabljanju brezposelnih oseb. To je tistih, ki so prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje kot aktivni iskalci zaposlitve in jim le-ta nudi pomoč pri njihovem izobraževanju.

Tukaj bomo omenili glavne cilje izobraževanja brezposelnih in način njihovega uresničevanja. Predstavili bomo tudi same programe izobraževanja in usposabljanja ter njihove izvajalce.

1.2.2 Cilji

V praktičnem delu diplomske naloge bomo predstavili Program 5000 – program za pridobitev javno veljavne izobrazbe, ki je namenjen izključno brezposelnim. Začeli bomo z dosedanjim izvajanjem samega programa in nadaljevali s ciljnimi skupinami, ki jim je omenjeni program namenjen, z njihovimi pravicami in tudi obveznostmi oziroma sankcijami, ki jih doletijo ob neizpolnjevanju obveznosti. Predstavili bomo program za šolsko leto 2002/2003, stroške njegovega izvajanja, načine financiranja in ostalo kar je z njim povezano.

Poskušali bomo poudariti, kako pomembno je težiti k zvišanju izobrazbene ravni delovne sile, predvsem izobrazbene strukture srednje generacije. S tem bi se vsem brezposelnim osebam povečale možnosti za zaposlitev, kar pa je glavni cilj le-teh.

1.3 Predpostavke in omejitve raziskave

Pred samim začetkom raziskovanja bomo opredelili določena dejstva in pa omejitve v okviru katerih bomo analizirali v naslovu naveden problem. Brezposelnost in nizka izobrazbena raven sta zelo obširna problema, zato se bomo v raziskovanju omejili in poudarili izboljšanje izobrazbene ravni brezposelnih oseb.

Pri pisanju diplomske naloge bomo predpostavili sledeče:

- za Slovenijo je značilno, da ima nizko izobrazbeno raven in da je stanje slabše kot smo si pripravljene priznati;
- izobrazbeno raven je potrebno zvišati in to na vseh stopnjah;
- zavedati se moramo, da je vsak posameznik pomemben in da je nanj potrebno gledati kot na premoženje in konkurenčno prednost.

Problem pri nas je, da je med brezposelnimi osebami (pri zaposlenih je enako) velik delež ljudi brez poklicne in celo osnovnošolske izobrazbe. Razloge za to lahko iščemo v sistemu prejšnje skupne države, kjer je bilo vseeno kakšno izobrazbo je imel kandidat za

zaposlitev, le, da je imel pridne roke in voljo za obvladovanje določenih opravil. Velike spremembe v Sloveniji, ki so bile povezane s preходом v sistem tržne ekonomije in gospodarsko krizo, so pripomogle k temu, da se je število zaposlenih hitro zmanjševalo. To je pomenilo hitro naraščanje brezposelnih in to predvsem takih brez ustrezne izobrazbe. Zato bomo pri svojem delu obravnavali prav brezposelne in njihovo izobraževanje ter usposabljanje za določena delovna mesta.

Pri samem raziskovanju smo bili omejeni pri pridobivanju tekočih podatkov. Večina podatkov se nanaša na določena obdobja iz preteklosti in malo je takih rezultatov, ki bi vsebovali podatke za leto, dve nazaj. Navezovanje stikov z odgovornimi osebami v omenjenih zavodih je bilo relativno težko zaradi njihove zaposlenosti. Pri vsem tem sta nam pomagali vztrajnost in potrpežljivost, tako smo našli skupen jezik za sodelovanje.

1.4 Uporabljene raziskovalne metode

Pri pisanju diplomske naloge bomo uporabili teorije o brezposelnosti, spoznanja o problematiki brezposelnih oseb in ugotavljali pomen človeških virov na trgu dela.

Naredili bomo makroekonomsko raziskavo proučevanja trga delovne sile. To je obnašanje in delovanje brezposelnih oseb in delodajalcev na trgu dela; predvsem ponudbo in povpraševanje, ki je povezana s človeškimi viri.

Uporabljen bo deskriptivni pristop raziskav, v okviru katerega bomo raziskali pojav brezposelnosti in ukrepe za njeno znižanje, med temi bomo poudarili pomen izobraževanja brezposelnih oseb. Povzeli bomo tudi obstoječa spoznanja, stališča, sklepe in rezultate drugih avtorjev, torej metodo kompilacije. Z opisovanjem dejstev, pojavov in odnosov bo prisotna metoda deskripcije. V pomoč nam bo tudi zgodovinska metoda, s katero bomo spoznavali vzroke, zaradi katerih je brezposelnost tako hitro naraščala.

Podatki na omenjeno temo so dostopni v tuji in domači literaturi ter aktualnih člankih. Pri praktičnem delu pa si bomo pomagali s podatki in informacijami, ki so nam jih posredovali na Zavodu za zaposlovanje območna služba Maribor in urad za delo Gornja Radgona.

2 IZOBRAŽEVANJE

2.1 Pomen izobraževanja

Izobraževanje je opredeljeno kot vseživljenjski proces, ki se prične s predšolsko in šolsko vzgojo otrok, mladostnikov ter tudi odraslih oseb različnih starosti in kot izredno pomemben dejavnik razvoja. Izobraževanje je tako povezano s pridobivanjem znanja in razvijanjem inteligence ter vrednot, katere se lahko uporabijo na vseh področjih v življenju (Treven 1998,197). S tem, ko se človek vključuje v vzgojo in izobraževanje, se kvaliteta celotnega sistema vzgoje in izobraževanja spreminja. To pomeni, da:

- izobraževanje postaja način življenja in ne le priprava nanj,
- spreminja se vsebinska in časovna razporeditev učenja in novih vsebin,
- tesneje se povezuje izobraževanje mladine in odraslih,
- spreminja se razumevanje pomena izobraževanja za delo,
- pomembno postaja razvijanje sposobnosti in pripravljenosti za samostojno učenje in izobraževanje skozi celo življenje (ZRSS 1991, 11).

Slovenija se vedno bolj odpira v svet in teži k vstopu v Evropsko unijo, s tem pa izobraževanje pri nas dobiva pomembnejšo in ustrežnejšo vlogo za nadaljnjo preobrazbo družbe kot same in položaja posameznika v njej. V Sloveniji težimo k temu, da bi dosegli višjo kakovost vzgojno-izobraževalnega sistema in se tako postopno približali, zlasti, evropskim standardom.

Temeljni cilji šolske preнове so tesno povezani s kakovostjo znanja, saj naj bi učenci med šolanjem pridobili znanje, ki bi naj bilo čim trajnejše, celostno, prožno in medpredmetno povezano. To znanje bi se uporabljalo v novih zvezah in raznolikih življenjskih in poklicnih okoliščinah.

Pri nas smo bolj usmerjeni v količinsko kopičenje kot v kakovost znanja. Zavedati se moramo, da spreminjanje zakonodaje in kurikularnih okvirov, učnega gradiva in predpisov, samo po sebi ne more privedi do kakovostnih sprememb. Znanja ne moremo preprosto samo podati oziroma ga od drugih sprejemati, ampak si ga mora vsak zase zgraditi s svojo miselno dejavnostjo. Ta miselni model je ponekod že obrodil izjemne sadove, pri nas pa se je uveljavil pri pouku začetnega naravoslovja, čeprav ga lahko uporabljamo od predšolskega pa vse do univerzitetnega izobraževanja in izobraževanja odraslih. Pomembno je namreč tisto, kaj se dogaja v učenčevi glavi ter možnosti, da učenci samostojno odkrivajo, razmišljajo, se produktivno pogovarjajo in ne le, da sprejemajo in obnavljajo gotovo znanje (Marentič Požarnik 2003, 2).

Slovenci smo bili dolgo časa prepričani, da je naš šolski sistem zelo dober. Veljalo je mnenje, da so naši absolventi osnovnih in srednjih šol v svojem znanju zelo dobri in da so naše šole težke s tem pa tudi dobre. Takšna prepričanja veljajo še danes, čeprav smo med

državami z visokim odstotkom ljudi brez štiriletne srednje šole. Do takšnih sklepanj je prišla Slovenija na podlagi primerjav z manj razvitim južnim delom bivše Jugoslavije.

Kar se tiče drugih mednarodnih primerjav, je slika malce drugačna. Za vstop v Evropsko unijo bo morala Slovenija svojim državljanom zagotoviti perspektivno izobrazbo, drugače lahko zaradi neznanja naših ljudi in podjetij izgubimo veliko dragocenega časa in prednosti pred zaostalimi državami z vzhoda. Te primerjave so se pokazale kot dober razlog za pripravo nove koncepcije in strategije za prenavo slovenskega šolstva. Na nekaterih mestih bi naj bila ta prenova bolj počasna, na drugih pa naj bi potekala bolj hitro.

Znano je dejstvo, da so reforme značilne za vse šolske sisteme in da so običajne ob spremembah političnega sistema ter grobe v času revolucij. Reforme lahko potekajo na več načinov in sicer, globalne ali celovite reforme zajemajo vse stopnje izobraževalnega sistema, medtem ko parcialne ali delne le posamezna dele. Institucionalne spreminjajo formalne oblike izobraževanja, neinstitucionalne pa obšolske in pošolske oblike izobraževanja. Reforme delimo tudi na zunanje in notranje. Zunanja hoče doseči boljše povezavo šolskega sistema z gospodarstvom in družbenimi dejavnostmi, notranja pa želi spremeniti strukture in funkcije vzgojno-izobraževalnega procesa. Dosedanje izkušnje, kar se tiče šolske reformacije, so pokazale, da je reforma lahko uspešna le:

- če je celovita, dolgoročno zasnovana in izvedena;
- če se uspe vključiti v gospodarski, kulturni in politični okvir ter razvojne tokove, v okviru katerih se uresničuje;
- če jo sprejemajo tako ravnatelji kot učitelji.

Pri nas so se tradicionalne predstave o šolstvu in učenju začele obračati na boljše v devetdesetih letih, ko se je že veliko ljudi zavedalo, da izobraževanja ni konec, ko končaš šolo, ampak da gre za proces trajnega izobraževanja od rojstva do smrti (Zakrajšek 1995, 203-206).

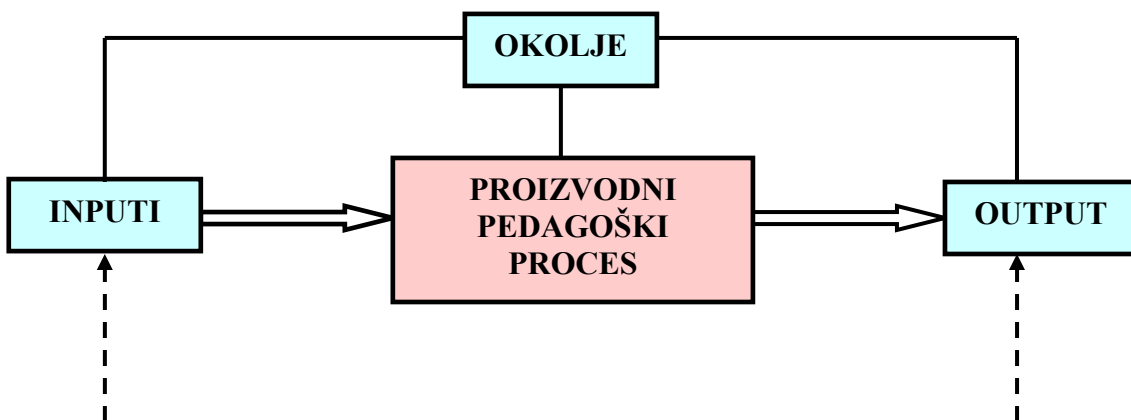
Če želimo, da bo naše izobraževanje učinkovito in predvsem kakovostno, moramo sam potek izobraževanja planirati. Planiranje izobraževanja je pomembno zlasti iz tega vidika, ker črpa iz preteklih izkušenj in sprejema odločitve ter akcije za prihodnost. Išče prave poti in načine kako izboljšati izobraževanje, da bo le-to najboljše. Ti plani se ne pripravljajo za določeno obdobje, ampak je planiranje izobraževanja nepretrgan proces, ki zahteva nenehne dopolnitve in prilagajanja potrebam okolja. Vsi, ki se ukvarjajo s tem procesom, morajo zelo dobro poznati obstoječe razmere, prostor in možnosti ter vse kar družba pričakuje od izobraževanja. Dobro je poznati stopnjo doseženega znanja v družbi, posebej pa še razvoj tehnologije in izobraževalnih ved. Pomembno vprašanje pri planiranju izobraževanja je tudi, kako razvijati zapletene notranje in zunanje odnose izobraževalnega sistema, kako zadržati ravnotežje v teh odnosih, ki so pod stalnim pritiskom sprememb in kako spremembe usmerjati v pravo smer. Omenjeni proces sploh ni enostaven in zavedati se moramo, da bo v prihodnje še bolj zapleten in da lahko na tista enostavna planiranja izobraževanja iz preteklosti kar pozabimo (Tratnik 1992, 24 - 25).

2.2 IZOBRAŽEVALNI STANDARDI

Izobraževalni standardi so oblikovani na podlagi ciljev izobraževalne dejavnosti, ki se delijo na notranje in zunanje. Pri tem se pojavlja vprašanje, kateri so bolj pomembni, ali notranji ali zunanji. Dejstvo je, da je pogoj za zunanjo učinkovitost notranja učinkovitost izobraževanja, saj so spremembe učečih se subjektov, temeljni pogoj za spremembe v ekonomskem in socialnem ravnanju le-teh (Svetina 1998, 16).

Notranja učinkovitost izobraževanja označuje odnos med inputi in outputi znotraj izobraževalnega sistema, posameznih izobraževalnih ustanov in posamezne ravni izobraževanja. Pojem izobraževanja je torej opredeljen kot neke vrste proizvodni proces, v katerem udeleženci izobraževanja (profesorji in šolajoči), pretvarjajo inpute preko izobraževalnega procesa (pedagoške metode, učni načrti, predavanja ipd.) v output (pridobljeno znanje). Glede outputa v tem primeru pravi Bevc (1999, 60) naslednje: »Output se nanaša na »notranje« cilje izobraževalnega sektorja, ravni izobraževanja ali izobraževalnih ustanov, kot je znanje šolajočih se oziroma diplomantov, pridobljeno v tem izobraževanju, ali pa število diplomantov.«

SLIKA 1: IZOBRAŽEVANJE KOT PROIZVODNI PROCES

Vir: Bevc (1999, 61)

Ločimo dve vrsti notranje učinkovitosti:

- **tehnična učinkovitost** izobraževanja: maksimalni output, ki ga je pri dani tehnologiji mogoče doseči z določenimi inputi;
- **ekonomska učinkovitost** izobraževanja: proizvodnja maksimalnega outputa z danimi stroški oziroma proizvodnja želenega outputa z minimalnimi stroški.

V okolju, v katerem živimo, postaja izobrazba vedno bolj pomembna in tako ni dvoma, da se inputi (vložen trud) učencev nenehno povečujejo, outputi pa se od učenca do učenca razlikujejo. To razliko povzročajo prav izobraževalni standardi, saj ti določajo kolikšno mora biti pridobljeno znanje. Imajo torej selekcijsko vlogo, saj ločujejo učence na tiste z dobrim in na tiste z manj dobrim znanjem, nikjer pa ni samo enih ali drugih. Pomembno je tudi dejstvo, da se izobraževalni standardi od šole do šole razlikujejo in tako nastajajo tudi razlike med dobrimi učenci, saj petica na eni šoli ni enaka petici na drugi šoli (Makovšek 2001, 34).

Inputi v procesu izobraževanja so torej zelo pomembni, pomembno pa je tudi okolje iz katerega ti inputi izvirajo, tako ločimo (Bevc 1999, 70) šolske in nešolske inpute za katere je značilno, da se eni lažje merijo, drugi pa težje. K nešolskim inputom se prištevajo prirojene sposobnosti posameznega učenca, njegovo predhodno znanje, način in čas učenja, socialno-ekonomski položaj njegove družine, ki se nanaša na dohodek in izobrazbo staršev, potem pa so še tu različne značilnosti okolja. Pri šolskih inputih so zelo pomembne osebe, vključene v samem izobraževalnem procesu, predvsem učitelji, saj imajo ti neposreden stik z učenci, ali t.i. »človeški kapital«. Potem so še tu ustanove namenjene izobraževanju, oprema za lažje izvajanje izobraževalnega procesa in seveda še učbeniki in ostalo knjižno gradivo. To vrsto inputov zagotavlja šolski sistem, medtem ko nad nešolskimi inputi nima nadzora.

Izobraževalni output je opredeljen kot rezultat številnih inputov, pri katerem sta najpomembnejša dejavnika količina in kakovost. Pod izrazom količina izobraževalnega outputa razumemo število diplomantov (oseb), ki izstopijo iz izobraževalnega sistema, pod pojmom kakovost izobraževalnega outputa pa v ožjem pomenu razumemo kakovost pridobljenega znanja v procesu izobraževanja. To kakovost merijo pedagogi in psihologi na podlagi oseb oziroma učnega uspeha, kateri je žal premalo objektivni za mednarodne primerjave (prav tam, 69).

2.3 SLOVENSKI VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SISTEM ¹

Po Rečnikovih besedah je šolski sistem izobraževanja razdeljen na štiri glavna organsko in funkcionalno zaokrožena področja:

- a) proces izobraževanja,
- b) razvoj izobraževanja,
- c) vodenje in upravljanje izobraževanja,
- d) področje, ki določa cilje izobraževanja.

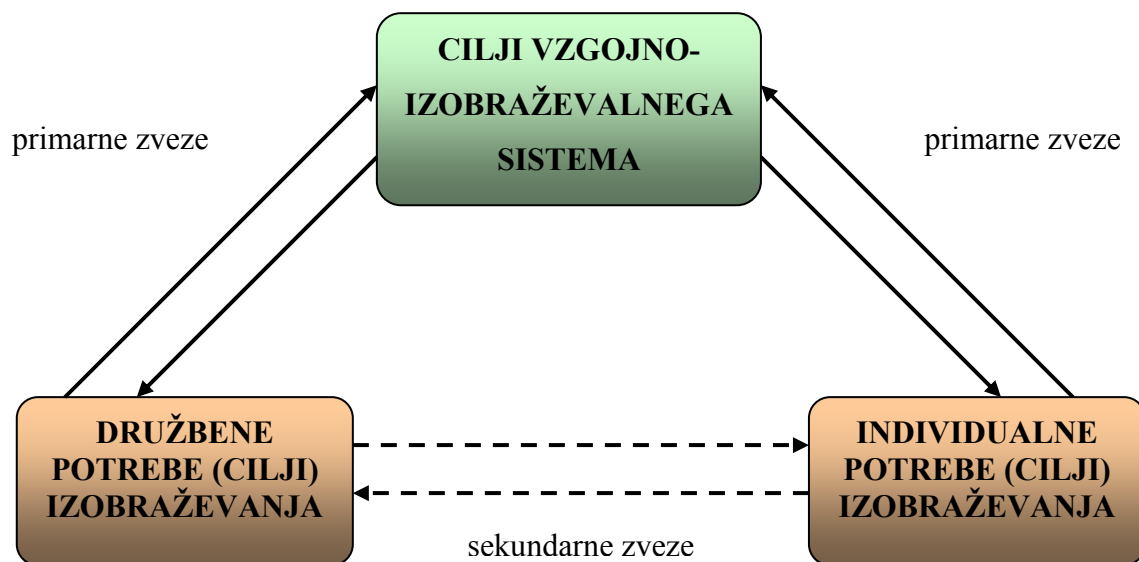
¹ Povzeto po Rečniku (1992, 9-19).

Proces izobraževanja

Vzgojno-izobraževalni sistem vsake države ima svoj specifični razvoj, ki je značilen za posamezno državo, s tem pa ima tudi posebno strukturo in svojstven način delovanja. Vzgojno-izobraževalni proces vključuje vse aktivnosti, katere pomagajo učencu pri njegovem psihofizičnem in psihosocialnem razvoju. S tem, ko učenec pridobiva različna znanja in spretnosti, se tudi sam razvija. Vzgojno-izobraževalni proces je načrtna dejavnost, v kateri učenec aktivno sodeluje in usklajuje svoje potrebe ter ambicije s potrebami družbe in njenimi zmožnostmi ter se tako pripravlja na svojo vlogo v družbi.

Cilji oziroma potrebe vzgojno-izobraževalnega procesa, družbeni cilji in individualni cilji so med seboj tesno povezani. Družba, ki ne prizna potreb posameznika, ki ne dopušča njegovega razvoja, se sama tudi ne more učinkovito razvijati. Zato so kot skupni cilji vzgojno-izobraževalnega procesa zajete vse vzgojno-izobraževalne, družbene in individualne potrebe, katere so med seboj karseda usklajene.

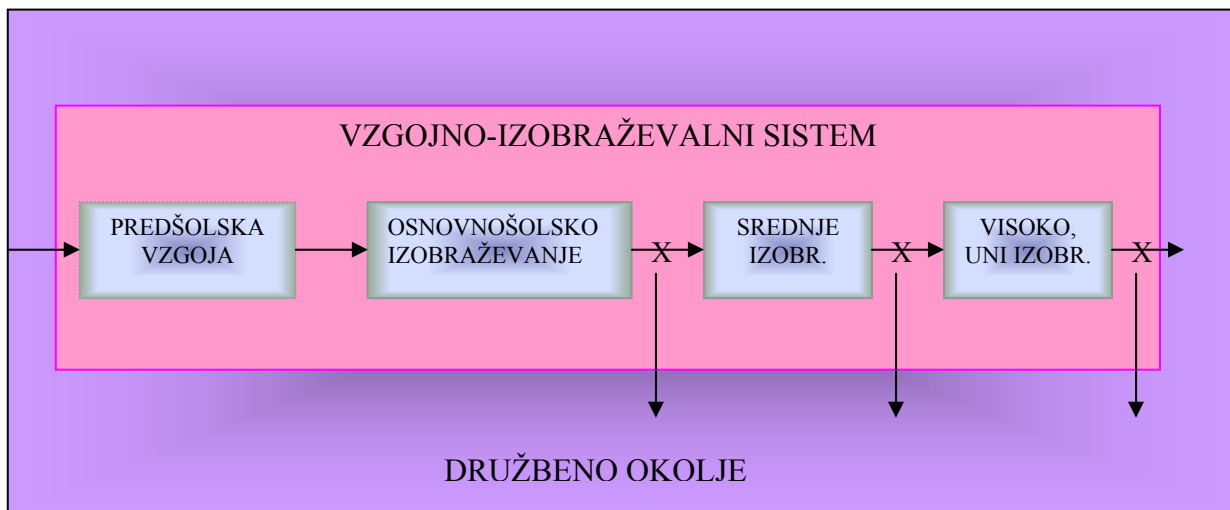
SLIKA 2: MODEL USKLAJEVANJA POTREB (CILJEV) IZOBRAŽEVANJA

Vir: Rečnik (1992, 10)

V razvoju izobraževanja je prišlo do delitve celotnega vzgojno-izobraževalnega procesa na posamezne funkcionalno zaokrožene podsisteme, bolj znane kot osnovno, srednje in visoko izobraževanje. Vsak tak podsystem ima določene posebne naloge izobraževanja in temu primerne cilje, le-ti pa so med seboj tesno povezani. Tako je srednje izobraževanje odvisno tudi od ciljev in kvalitete izobraževanja v osnovnem izobraževanju, univerzitetno pa od srednjega izobraževanja.

SLIKA 3: POVEZOVANJE IN KONTROLA KVALITETE V IZOBRAŽEVANJU

Vir: Rečnik (1992, 11)

Puščica prikazuje pot učenca (udeleženca) iz enega podsistema v drugega, kontrolne točke pa so označene z X. Seveda lahko učenec zapusti sistem izobraževanja kadarkoli, izjema je obvezni del izobraževanja, in se s tem izogne vsaki kontroli. Kontrolne točke ne regulirajo samo kvalitete, ampak tudi kvantiteto, tj. število učencev. To pomeni, da se naloge in cilji vsakega podsistema izobraževanja opredeljujejo tako kvalitativno kot tudi kvantitativno, kar vpliva na resurse, ki so potrebni za nepretrgan in nemoten proces izobraževanja.

V proces izobraževanja so vključeni:

- učenci in
- učitelji.

Učenci so opredeljeni kot aktivni udeleženci v procesu izobraževanja in tako mora le-ta upoštevati tudi njihove potrebe in interese. V kolikor so cilji in kriteriji, za vključitev v posamezni podsistem, v nasprotju s potrebami in interesi učencev, potem prihaja do konfliktov. Slednji se nanašajo na neusklajevanje in nezadovoljevanje interesov učenca ter za njihovo neustrezno usmerjanje, katero se izvaja s pomočjo motivacijskih mehanizmov (poklicna orientacija, štipendije, krediti ipd.).

Naloga učiteljev je, da pomagajo pri psihofizičnem in psihosocialnem razvoju učencev skozi cel vzgojno-izobraževalni proces ter da zagotavljajo uresničitev nalog in ciljev posameznega podsistema v procesu izobraževanja. Učiteljevo »orodje« v tem procesu je njegovo znanje, izkušnje, učna tehnologija, usposobljenost za to delo, pomembne pa so tudi njegove osebne lastnosti.

V tem procesu je izredno pomembno tudi znanje, katerega razumemo kot vse informacije o ustreznih metodah in tehnikah pouka, o spretnostih, različnih teorijah itd., ki imajo neposreden vpliv na razvoj učenca. Na koncu izobraževalnega procesa sta kvaliteta in obseg znanja učenca odvisna od uporabljenega znanja, ki nenehno kroži v tem procesu.

Proces izobraževanja ima pomemben odnos še z nekaterimi drugimi družbenimi sistemi, zlasti z izobraževanjem delovne sile, pri čemer gre predvsem za strokovno usposobljenost delovne sile. Outpute tovrstnega izobraževanja lahko opredelimo kot načrtni in dejanski izhod vzgojno-izobraževalnega sistema oziroma outputi določeni s kvalitativnimi in kvantitativnimi cilji sistema. Pri načrtovanju outputa delovne sile moramo upoštevati predvsem to, kakšne so potrebe drugih družbenih sistemov in vzgojno-izobraževalnega sistema samega. Ne smemo pa zanemariti potreb in interesov učencev za posamezne vrste izobraževanja in zmožnosti vzgojno-izobraževalnega sistema, kar se tiče razpoložljivih resursov.

Razvoj izobraževanja

Na področju vzgoje in izobraževanja se razvojno-raziskovalna dejavnost, v razvitih državah, učinkovito uveljavlja. Razvojno-raziskovalna dejavnost ima v obravnavanem sistemu dvojen pomen:

- omogoča in podpira učinkovitejši razvoj vzgoje in izobraževanja;
- povečuje se znanje sodelujočih v tej dejavnosti, kar vpliva na večjo učinkovitost vzgojno-izobraževalnega sistema.

Postavlja pa se vprašanje, kateri način je pri razvoju izobraževanja boljši in ustrežnejši:

- a) razvojno-raziskovalna dejavnost, ki je neposredno vključena v izobraževalni proces;
- b) razvojno-raziskovalna dejavnost, ki ni neposredno vključena v izobraževalni proces;
- c) kombinacija obeh načinov.

Zadnja, tretja, varianta se je v večini razvitejših izobraževalnih sistemov pokazala kot najoptimalnejša in najučinkovitejša.

Vodenje in upravljanje izobraževanja

Upravljanje je opredeljeno kot kompleksna dejavnost urejanja, obnašanja sodelujočih udeležencev pri določanju, izvajanju in varovanju skupinskih ter družbenih interesov. Takšno razumevanje upravljanja vključuje tudi vodenje. V najširšem pomenu je upravljanje povezano z naslednjimi dejavnostmi:

- postavljanje ciljev,
- planiranje,
- usmerjanje,
- koordiniranje,
- ocenjevanje ipd.

Pri tem je treba poudariti, da je planiranje instrument upravljanja in da brez planiranja ni učinkovitega upravljanja. Če želimo, da bo funkcija upravljanja uspešno delovala, morajo biti znane povratne informacije, tj. vse kar se dogaja v procesu izobraževanja. Na različnih stopnjah upravljanja izobraževanja so potrebne različne povratne informacije, pri čemer so nekatere bolj podrobne in zgoščene, kot druge.

Določanje ciljev

Pri določanju ciljev vzgojno-izobraževalnega sistema, moramo upoštevati njihovo razvrstitev po določenih stopnjah. Ena takšnih razvrstitev je razvrstitev na:

- obče cilje,
- posebne cilje,
- posamezne cilje.

Takšna razvrstitev je možna za vzgojno-izobraževalni sistem kot celoto, za vsak njegov podsistem ali za njegovo posamezno institucijo. Cilji vzgojno-izobraževalnega sistema morajo upoštevati potrebe vsakega posameznika in celotne družbe, pozabiti pa ne sme na potrebe drugih družbenih sistemov.

Nekateri cilji so časovno omejeni, drugi pa so trajnejši. Slednji izhajajo iz potreb posameznika, torej njegovega psihofizičnega in psihosocialnega razvoja.

2.3.1 Cilji poklicnega usposabljanja in strokovnega izobraževanja²

Za oblikovanje ciljev vzgojno-izobraževalnega sistema so ključnega pomena cilji, ki izhajajo iz posameznikovih potreb in potreb družbe. Omenjeni cilji se med seboj prepletajo, saj razvoj posameznika omogoča družbeni razvoj, in obratno družbeni razvoj je pogoj za posameznikov razvoj. Cilji, ki izhajajo iz razvojnih potreb družbe so naslednji:

1. Povečanje proizvodnje je eden od prvih in najbolj pomembnih ciljev. Pomeni, da je potrebno izobraževati delovno silo, za proizvodnjo, storitvene dejavnosti, trgovino itd., kvalitetno, saj uporaba tehnologije, razvoj proizvodnje in gospodarski razvoj, zahtevajo ustrezne veščine zaposlenih.
2. Namen zagotavljanja zaposlovanja je olajšati iskanje zaposlitve. Temelji na mišljenju, da bo na trgu delovne sile uspešnejši in konkurenčnejši tisti, ki bo bolj ustrezno usposobljen.
3. Čisto ekonomsko usmerjen cilj je tudi varčevanje pri skupnih finančnih sredstvih, namenjenih vzgojno-izobraževalnemu sistemu. Ko gredo učenci po končani srednji strokovni šoli direktno v poklic, se tako zmanjšuje pritisk na ustanove višjega in visokega izobraževanja in tako se zmanjšujejo potrebna sredstva za omenjeni vzgojno-izobraževalni sistem. S temi prihranki se lahko uravnava večje stroške srednjega strokovnega izobraževanja.
4. Socialni vidik uveljavljanja enakopravnosti se nanaša na to, da imajo vsi učenci enako pravico do končanja šolanja, v skladu z njihovimi sposobnostmi. To je zelo pomembno za učence, ki se težje učijo.
5. Večja praktična usmerjenost teži po večji konkretnosti v srednje-strokovnem izobraževanju, kar spada v skupino pedagoških ciljev.

---

² Povzeto po Mužiću (1992, 88-92).

Omenjeni cilj omogoča uvajanje številnih vzgojno-izobraževalnih vsebin učencem, ki so manj dovzetni za abstraktno mišljenje in imajo tako večjo motiviranost in seveda tudi boljšo pripravo na določen poklic.

Obstoj posameznega področja vzgojno-izobraževalnega sistema, je odvisen od tega ali prebivalstvo sprejema njegove cilje in ali se ti cilji uresničujejo. Razpolagamo s številnimi kazalci o slabo realiziranih ciljnih poklicnega izobraževanja, s katerimi pridemo do sklepa, da so sistemi izobraževanja pogosto preglomazni, neustrezno financirani, nefleksibilni in ne preveč kvalitetni. Poklicno izobraževanje in usposabljanje je glede na stroške učinkovito tedaj, ko izobražuje za produktivno zaposlitev, ko skuša uravnovesiti ponudbo kvalificirane delovne sile in investira v kvaliteto izobrazbe. Dogaja se namreč, da pogosto naletimo na pripombe delodajalcev, da so učenci slabo izobraženi in usposobljeni ter, da se ne znajdejo na delovnem mestu. Vse to je povezano s tem, da vsebina pouka pogosto ne ustreza zahtevam trga po delovni sili, da je kvaliteta pouka slaba zaradi slabih učiteljev, da le-ti razpolagajo z nezadostnimi sredstvi in zastarelo opremo. Poleg tega pa so tu še učenci s slabšim učnim uspehom in od tod sledi tudi slab ugled teh šol.

Pri reševanju teh ovir, ne bi smeli spet začeti z »velikimi reformami«, kakršne so se uveljavljale v prejšnji družbeni ureditvi, ampak je treba vsako odločitev graditi na objektivnih dejstvih ter na sodelovanju vseh pristojnih faktorjev. Pri tem bi morali preučiti naslednja vprašanja (Caillods 1991, 151; povzeto po Mužiču 1992, 91):

1. Katere so glavne naloge strokovnega tehničnega in poklicnega izobraževanja (usposabljanja)?
2. Kdo bodo nosilci dela v vzgojno-izobraževalnem sistemu, ali naj bo to šolstvo, ali podjetja, ali pa gospodarska zbornica?
3. Kakšen naj bi bil mehanizem financiranja? Ali bi to bil državni ali podjetniški?
4. Kako bi časovno potekalo izobraževanja? Bi bilo to med delovnim razmerjem ali že pred sklenitvijo le-tega?
5. Kakšna stopnja specializacije je potrebna?
6. Pojavlja se pa tudi vprašanje reševanja spričeval in diplom, ki se nanaša predvsem na izobraževanje in usposabljanje v podjetjih ali privatnih šolah, saj v državnih šolah to vprašanje ni aktualno.

Vedno pa se pojavlja tudi vprašanje, ali so vzroki za nezadovoljivo stanje sistemske narave, ali pa se nahajajo v učnih vsebinah in postopkih? Iz izkušenj vemo, da so sistemske spremembe malo vplivale na vsebino in način pouka, bile pa so drage, za mnoge učitelje demotivacijske in pokazale so se kot škodljive. Dobro bi bilo, da bi pred vsako pomembno spremembo sistema preučili, ali ni možno doseči enakega učinka z notranjo spremembo obstoječega sistema. To se nanaša na dejansko in ne samo na papirju, posodabljanje vsebin, na bolj organizirano povezovanje šol s podjetji, na uvajanje fleksibilnih oblik pouka idr.

Možnosti je veliko, kako izbrati najboljše pa je problem, saj se ne smemo odločiti na nekaj novega samo zato, ker je drugačno od sedanjega, ampak mora odločitev temeljiti na strokovni in znanstveni podlagi.

2.3.2 Izobraževanje odraslih

Izobraževanje odraslih zajema izobraževanje, usposabljanje in učenje oseb pod pogojem, da imajo osnovnošolsko izobrazbo in si želijo pridobiti dodatna znanja oziroma znanja še razširiti in poglobiti, pa pri tem nimajo ustreznega statusa (dijaka ali študenta). S tem, ko se oseba vključi v program izobraževanja za odrasle, pridobi status udeleženca izobraževanja odraslih. Taka oseba ima pravico do strokovno organiziranega izobraževanja, do sodelovanja pri upravljanju organizacije, v kateri se izobražuje, pravico do izobraževalnega dopusta in še do nekaterih drugih pravic, ki so določene s kolektivnimi pogodbami ali drugimi predpisi. Udeleženec izobraževanja odraslih ima tovrstni status dokler ne konča izobraževanja ali pa se iz njega ne izpiše, s tem mu seveda zgoraj navedene pravice prenehajo.

Izobraževanje odraslih je kompleksen, obsežen, specifičen in zelo raznovrsten sistem, katerega temelji so postavljeni na potrebah, možnostih in značilnostih ljudi določene družbe in njenega razvoja. Pomembno pri tem je, da izobraževanje odraslih nudi bogato ponudbo programov in načinov izobraževanja (ZRSŠ 1991, 120).

Programi izobraževanja odraslih:

- programi za zvišanje splošne izobraževalne ravni prebivalstva,
- programi funkcionalnega opismenjevanja,
- programi izpopolnjevanja za delo in poklic,
- programi za izobraževanje in usposabljanje brezposelnih,
- programi učenja tujih jezikov,
- programi učenja slovenskega jezika za tujce,
- programi izobraževanja za kvaliteto življenja,
- programi izobraževanja za uveljavljanje posebnih pravic manjšin in odraslih s posebnimi potrebami.

S tovrstnimi izobraževanji si lahko odrasli pridobijo javno veljavno izobrazbo, katera je dostopna tudi z ugotavljanjem znanja, z njegovim potrjevanjem, z izpiti ali na podlagi javnih listin iz tretjega odstavka 7. člena Zakona o izobraževanju odraslih: »Znanja, spretnosti in veščine, pridobljene po izobraževalnih programih za odrasle in drugih izobraževalnih programih, sprejetih po predpisih, ki ne urejajo področja vzgoje in izobraževanja, za katere je pristojni strokovni svet ugotovil enakovredni izobrazbeni standard, ali po delih izobraževalnih programov za mladino, po katerih se pridobi javno veljavna izobrazba, imajo javno veljavnost, ki se izkazuje z javno listino.«

Odrasli dokazujejo svoja znanja pri Državnem izpitnem centru, pri tem pa način njegovega pridobivanja ni pomemben. Programi izobraževanja odraslih, s katerimi si lahko udeleženci pridobijo javno veljavno izobrazbo, so sestavljeni iz splošnega in posebnega dela.

Splošni del vsebuje:

- ime programa,
- obseg programa in
- pogoje za vključitev, za napredovanje in dokončanje izobraževanja.

Posebni del vsebuje:

- standarde in vsebine znanj, veščin in spretnosti,
- oblike preverjanja znanja,
- znanja, katera se preverjajo,
- znanja, s katerimi morajo razpolagati izvajalci izobraževanja,
- število ur organizatorja izobraževalnega dela, ki je obvezen in
- spretnosti in veščine, ki se pridobijo v času izobraževanja.

Dejavnost izobraževanja odraslih opravljajo:

- učitelji,
- predavatelji višjih strokovnih šol,
- organizatorji izobraževanja in ostali strokovni delavci v ljudskih univerzah, šolah, specializiranih organizacijah in drugih organizacijah za izobraževanje odraslih.

Omenjene organizacije morajo, pri opravljanju tovrstne dejavnosti, upoštevati naslednje pogoje:

- strokovni delavec, ki je organizator izobraževanja, mora imeti visokošolsko izobrazbo ustrezne smeri in pedagoško-andragoško izobrazbo ter opravljen strokovni izpit s tega področja;
- pogoje, predpisane za določeno področje izobraževanja, morajo izpolnjevati vsi učitelji in strokovni delavci organizacije;
- na razpolago mora imeti ustrezne prostore in opremo, katerih standarde določi minister, ki je pristojen za izobraževanje odraslih.

Organizacije, ki so namenjene izobraževanju odraslih, lahko pričnejo s svojo dejavnostjo po vpisu v razvid, ki ga vodi pristojno ministrstvo (MŠŠ 1996, 199-203).

Vloga omenjenega izobraževanja v družbenem in gospodarskem razvoju se spreminja, predvsem pa se povečuje njen pomen. Razlogi za to so številni in se razlikujejo glede na večjo ali manjšo razvitost družbe. V visokem izobraževanju imajo odrasli drugačno vlogo kot na prvih dveh stopnjah (osnovnošolsko in srednješolsko), saj je izobraževanje na teh dveh ravneh praviloma opredeljeno kot »part-time« oziroma izredno izobraževanje, v visokem izobraževanju pa to ni pravilo. To potrjuje starostna struktura udeležencev visokega izobraževanja v razvitem svetu, ki na kaže razlik v načinu študija (Bevc 1999, 44).

Izobraževanju odraslih je torej potrebno posvetiti veliko energije in sredstev, katerih pa je žal vedno premalo. Malo je takih delodajalcev, ki bi bili pripravljeni vlagati velike količine sredstev v izobraževanje in usposabljanje svojih zaposlenih, veliko raje zaposlujejo kader z višjo stopnjo izobrazbe in seveda z že pridobljenimi izkušnjami. Žal pa je pri nas veliko ljudi, ki so nizko kvalificirani in ki imajo željo po dodatnem izobraževanju. Slabo izobraženo delovno aktivno prebivalstvo ima namreč za posledico večjo brezposelnost, ta pa vodi v slabšo konkurenčno sposobnost gospodarstva. Pomembno je torej, da ljudem omogočimo pridobitev čim višje formalne izobrazbe, tako zmanjšamo brezposelnost in s tem izboljšamo konkurenčno sposobnost našega gospodarstva.

S pomočjo Zakona o temeljnih razvojnih programih na področju izobraževanja in znanosti, bodo zbrana sredstva namenjena povečanju povprečnega števila let šolanja na 10,5 let (sedaj 9,6). S temi sredstvi naj bi se povečal tudi delež vključenih odraslih v formalno izobraževanje s sedanjih 32% na 38% in vse to do leta 2008. Dvig izobrazbene ravni prebivalcev bi omogočil, da bi tretjini starih od 15 do 49 let brez izobrazbe, omogočili pridobitev vsaj nižje poklicne izobrazbe, četrtini, ki niso končali srednjega izobraževanja pridobitev srednje poklicne, strokovne ali splošne izobrazbe in desetini vključitev v višje strokovno izobraževanje (Vlada RS 2002, 11).

2.3.3 Vseživljenjsko učenje

Po prehodu v sistem tržnega gospodarstva, se iz dneva v dan bolj zavedamo, kako pomembno je nenehno izobraževanje in pridobivanje novega znanja ter nadgrajevanje že pridobljenega. Z razvojem novih tehnologij se morajo razvijati tudi ljudje, če želijo le-to uspešno obvladovati in tako biti uspešni pri opravljanju svojega dela, kajti kaj hitro se lahko zgodi, da delodajalci zamenjajo delavce, ki se niso pripravljene prilagoditi nastalim potrebam. Časi, ko je bilo vseeno ali ima delavec izobrazbo ali ne in ko so se ljudje dobesedno zasidrali na določenem delovnem mestu so že davno minili. Danes delodajalci zaposlujejo takšen kader, ki ima določeno stopnjo izobrazbe in ki se je v čim krajšem času sposoben naučiti podrobnega obvladovanja določenih delovnih opravil.

V Sloveniji se zavedamo, kako pomembno je znanje, z njim povezano izobraževanje in razvoj človeških virov nasploh. Zavedamo pa se tudi vseh naših pomanjkljivosti in velikih razlik med nami in najrazvitejšimi državami v Evropi. V ta namen je Evropska unija leta 2000 predstavila Memorandum o vseživljenjskem učenju, katerega definira kot: «vseobsegajočo, trajno učno aktivnost za izboljšanje znanja, spretnosti in veščin, ki so potrebne za aktivno državljanstvo, socialno povezanost in zaposljivost.» S tem memorandumom so se države članice Evropske unije zavezale, da bodo izobraževanje prebivalstva postavile na prvo mesto in tako zagotovile boljše zaposlitvene možnosti, večjo socialno povezanost in tako tudi trajno ekonomsko rast.

Memorandum o vseživljenjskem učenju sestavljajo naslednja sporočila:

1. Nove temeljne spretnosti za vse so potrebne za aktivno participacijo na trgu dela. Z njimi bi se naj zagotovil nenehen dostop do učenja, s katerim bi pridobivali vedno nove spretnosti in veščine ter obnavljali že pridobljene.
2. Večja vlaganja v človeške vire; gre za povečevanje vlaganj v razvoj ljudi.
3. Inovacije v poučevanju in učenju so namenjene razvoju učnih metod in nenehno učenje skozi vse življenje (lifelong).
4. Vrednotenje učenja je pomembno za izboljšanje poti neformalnega in priložnostnega učenja.
5. Premislek o usmerjanju in svetovanju; njegov cilj je, zagotoviti vsem ljudem enostaven dostop do kvalitetnih informacij.
6. Pripeljimo učenje bliže domu; učenje se za večino ljudi odvija lokalno, zato je pomembno, da lokalne oblasti podpirajo vseživljenjsko učenje (Beltram 2001, 28-31).

Ovire, ki so bile izrečene pri uvajanju vseživljenjskega učenja, se nanašajo na dostopnost izobraževalnih programov za odrasle, saj so le-ti predragi in nedostopni revnejšemu sloju prebivalcev. Obstajajo pa tudi razlike med posameznimi regijami in s tem neenake možnosti za prebivalce, v mislih imamo predvsem centralizacijo izobraževanja v večjih mestih.

Z namenom, da bi te razlike vsaj delno zmanjšali, so bili kot ukrepi na uvajanje vseživljenjskega učenja predlagani naslednji:

- zagotovitev davčne olajšave za podjetja in posameznike, ki se izobražujejo,
- oblikovanje skupine, ki bi pripravljala gradivo za samostojno in vodeno učenje,
- uvedba izobraževalnih računov, na katere bi polagali sredstva za izobraževanje delodajalci, posamezniki in država (prav tam 2001, 32).

3 OPREDELITEV BREZPOSELNOSTI

Dandanes se z brezposelnostjo srečujemo na vsakem koraku in na žalost veliko ljudi občuti ta problem na lastni koži. Brezposelnost je problem, ki je prisoten v vseh gospodarstvih, ne samo v nerazvitih pač pa je stalno prisoten tudi v sodobno razvitih državah. Razlike se pojavljajo v različnih stopnjah brezposelnosti, v nekaterih državah so ogrožene ene kategorije prebivalstva, v drugih državah druge. Razlike pa so tudi v politiki in ukrepih za zmanjševanje brezposelnosti. Sprva so izgubljali službe delavci, ki so bili brez izobrazbe ali pa niso bili ustrezno kvalificirani, danes se to lahko zgodi tudi izobraženim in kvalificiranim delavcem.

Brezposelnost se ne pojavlja samo zaradi premajhnega števila delovnih mest, ampak tudi zaradi razkoraka med potrebami in ponudbo delodajalcev. Slednje se kaže v tem, da ima veliko delovne sile ustrezno stopnjo izobrazbe, vendar napačne smeri in tako pride do neskladja med omenjeno ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile.

Problem brezposelnosti se zastruje tudi s tem, ko se tehnološki cikli skrajšujejo, proces izobraževanja pa je vedno daljši in take razmere zahtevajo vedno večje vlaganje v razvoj in usposabljanje delovne sile, katera mora biti kakovostna in fleksibilna. Razkorak med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili je mogoče rešiti z dodatnim izobraževanjem odraslih, tistih, ki so v delovnem razmerju in predvsem brezposelnih oseb, o katerih bomo govorili v nadaljevanju diplomske naloge.

V Sloveniji se je brezposelnost znatno povečala v začetku devetdesetih let, kar lahko pripišemo naslednjim dejavnikom (Ivanuša-Bezjak 1995, 5):

- propad socialistične družbene ureditve v državah vzhodne Evrope in zapora njihovih tržišč zaradi nastalih kriznih razmer,
- razpad Jugoslavije in s tem ukinitve njenega enotnega tržišča,
- vojne razmere na večjem delu bivše Jugoslavije,
- prehod iz planskega gospodarstva v tržno,
- visoka stopnja inflacije,
- procesi prestrukturiranja domačega gospodarstva,
- številni stečaji in s tem zapiranje delovnih mest,
- hitro naraščanje brezposelnosti idr.

Kot smo že ugotovili je za zniževanje brezposelnosti ključno izobraževanje, čemur pa prejšnji družbeni sistem ni bil naklonjen, ker znanje in izobrazba nista igrala pomembne vloge. To se kaže kot osnovni problem pri vključevanju brezposelnih v izobraževanje, saj so le-ti mnenja, da niso dovolj sposobni, da že dovolj vedo in zanje to ni več potrebno ter da so prestari (brezposelni starejši od 40 let). Tako morajo svetovalci na Zavodu za zaposlovanje vložiti ogromno energije za spodbujanje brezposelnih za izobraževanje.

V Evropi, in seveda tudi v Sloveniji, je visoka brezposelnost pripeljala do tega, da je zagotavljanje visoke ravni zaposlenosti, postalo eden pomembnejših družbeno-ekonomskih ciljev Evropske unije. Visoka raven zaposlenosti (cilj) naj bi se upoštevala pri oblikovanju vseh politik in aktivnosti Evropske unije.

Pri omenjenem problemu je veliko vlogo odigrala Amsterdamska pogodba, katera zadolžuje vse članice Evropske unije, da pripravijo (Vlada RS 2001, 82):

- dolgoročne strategije zaposlovanja,
- letne akcijske načrte za zmanjševanje brezposelnosti in
- letne preglede dogajanj na trgu dela.

Stanje na trgu dela je predvsem zrcalo dogajanj v gospodarstvu, problemi brezposelnosti pa so povezani tudi s vprašanji socialnega razvoja, zaostajanja tehnološkega razvoja, sektorja storitev, produktivnosti in kakovosti izdelkov, slovenske industrije, slabšo usposobljenostjo zaposlenih in drugo. Če pogledamo analizo stanja in primerjave kazalnikov stanja na trgu delovne sile, ugotovimo, da slovenski trg dela označujejo naslednji problemi:

- dolgotrajna brezposelnost, ki je zelo visoka,
- velika brezposelnost med mladimi brez ustrezne izobrazbe, starejšimi od 50 let in med osebami z zmanjšano stopnjo zaposljivosti zaradi različnih vzrokov (zdravstveni razlogi, invalidi in druge prizadete skupine),
- visok priliv nekvalificiranega aktivnega prebivalstva iz izobraževalnega sistema,
- veliko zaposlovanja na črno,
- stopnja aktivnosti starejših od 50 let je zelo nizka,
- izobrazbena, poklicna in regionalna neskladja,
- premajhna vključenost odraslih v programe izobraževanja in usposabljanja,
- premajhna vključenost socialnih partnerjev pri reševanju problema brezposelnosti,
- neugodno razmerje med porabo sredstev za pasivne in aktivne ukrepe,
- ovire pri razvoju malih in srednje velikih podjetij,
- pomanjkanje institucij, ki bi v dovolj velikem obsegu omogočile sodobne in kakovostnejše pristope na področju usposabljanja in izobraževanja,
- premalo programov namenjenih razvoju socialne ekonomije,
- aktivno prebivalstvo je premalo aktivno.

(Vlada RS 2001, 83 in 84)

3.1 Pojem brezposelnosti

Za brezposelnost je značilno, da je v družbenem okolju zelo nezaželena, saj znižuje učinkovitost celotnega gospodarstva. Negativno pa vpliva tudi na vsakega posameznika, predvsem na njegovo duševno stanje. Oseba, ki kar nenadoma ostane brez službe, najprej dobi občutek, da je družba več ne potrebuje, da je nekoristna in da je v napoto. S tem izgubi voljo do vseh ciljev, ki si jih je zastavila v življenju. Še večji padec motivacije se pojavi takrat, ko takšna oseba vso svojo energijo vloži v iskanje službe in le-te po določenem času še ne dobi. Takšne travme doživljajo predvsem starejše osebe, ki so ostale brez službe (osebe stare nad 40 let). Mlajši tovrstne tegobe lažje prebrodijo in lažje najdejo novo zaposlitev.

Brezposelnost ima v literaturi in različnih definicijah zelo dvoumno rabo, saj za njeno meritev v različnih časovnih obdobjih in državah, ni enakih meril. Po nekaterih definicijah se brezposelnost nanaša na premajhno uporabo potencialne delovne sile, vključno s tistimi, ki bi v določenih situacijah stopili na trg delovne sile. Za številne ekonomiste brezposelnost pomeni tisto število razpoložljive delovne sile, ki je v določenem trenutku pripravljena sprejeti delo za kakršnokoli plačo.

Omenjena razlaga je približek definicije Mednarodne delovne organizacije (ILO), katero je povzela Raziskava o delovni sili. ILO definicija se nanaša na ljudi, ki nimajo plačane službe in so bili na razpolago, da bi nastopili službo v določenem roku po predhodno opravljenem razgovoru ter na ljudi, ki čakajo, da bi pričeli z že obljubljenim delom.

Sredi devetdesetih let je bila brezposelnost ocenjena glede na podatke o registrirano brezposelnih osebah in tistih, ki so zaprosili za socialno pomoč. Ta ocena se je lahko spremenila in tako je bilo od leta 1979 trideset sprememb v načinu izračunavanja brezposelnih oseb (v Veliki Britaniji). Po podatkih ILO število prosilcev za socialno pomoč presega število brezposelnih za toliko, kot je neaktivnih iskalcev zaposlitve in tistih, ki vlagajo prošnje pa ne ustrezajo zahtevam, po drugi strani pa ta ocena brezposelnosti izključuje določene skupine ljudi, ki jih ILO definicija vključuje, kot so: iskalci službe, ki niso upravičeni do pomoči in so ponovno brezposelni (so bili že večkrat brez službe), ki so pravico do socialne pomoči že izkoristili. Za obe oceni pa je značilno, da izključujeta skupine, katere bi nekateri šteli med brezposelne, kot na primer: ekonomsko neaktivne ljudi (že dolgo bolne), iskalce zaposlitve, ki so izgubili upanje, predčasno upokojene in tiste, ki bi delali, če bi imeli ustrezno varstvo za otroke, honorarne delavce, ki iščejo redno zaposlitev in tiste, ki nadaljujejo z izobraževanjem, ker z doseženo izobrazbo nimajo možnosti za zaposlitev.

Število ekonomsko neaktivnih oseb se je v zadnjih 20-ih letih zelo povečalo in to v starosti, ko bi morali biti aktivni, torej zaposleni. Razglabljanja o stopnji brezposelnosti so večinoma bolj »za lase privlečena«, saj je število brezposelnih odvisno od uporabljene definicije razlaganja brezposelnosti. Katera definicija je najprimernejša, je odvisno od prepričanja o tem, kako deluje trg delovne sile. Ko spoznamo, da je primerna definicija brezposelnosti odvisna od teoretičnih okvirjev, privzetih od posameznega predmeta raziskave, postane trdnost ocen resničen problem. Če želimo, da so podatki pravilno definirani, moramo biti previdni pri vsaki zgodovinski ali mednarodni primerjavi (Adnet 1996, 199 in 200).

3.1.1 Razlika med registrirano in anketno brezposelnostjo

Med registrirano in anketno brezposelnostjo prihaja do razlik, katere so še zlasti velike pri nas. Registrirano brezposelne osebe so osebe v starosti od 15 do 65 let za moške in ženske od 15 do 60 let, ki so :

- delovno sposobne,
- prijavljene na Zavodu za zaposlovanje,
- aktivno iščejo zaposlitev in
- so v 14 dneh pripravljene sprejeti zaposlitev, ki ustreza njihovi izobrazbi in sposobnostim.

Te osebe niso upokojene, niso v delovnem razmerju, niso lastniki ali solastniki kakega podjetja, ki bi ustvarjalo prihodek, s katerim bi se preživljali in ne prestajajo zaporne kazni, ki je daljša od 6 mesecev. Prav tako te osebe ne opravljajo samostojne dejavnosti in niso lastniki, najemniki ali zakupniki kmetijskih ali gozdnih zemljišč, s katerimi bi se lahko preživljali.

Stopnja registrirane brezposelnosti je odstotni delež registrirano brezposelnih oseb v aktivnem prebivalstvu, ki se izračuna tako, da registrirano brezposelne osebe delimo z aktivnim prebivalstvom in pomnožimo s sto. Aktivno prebivalstvo je v tem primeru seštevek zaposlenih oseb v družbah, podjetjih, organizacijah in pri samozaposlenih, samozaposleni in registrirano brezposelne osebe.

Registrirano brezposelna oseba se kot iskalec zaposlitve šteje:

1. če je prijavljena na pristojnem Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje,
2. če ni samozaposlena ali če nima redne zaposlitve, če ni lastnik ali solastnik podjetja, ki posluje, če ni lastnik ali uporabnik nepremičnem, s katerimi bi se lahko preživljala,
3. če je sposobna in pripravljena sprejeti zaposlitev, katera je primerna njeni strokovni izobrazbi (SURS 2000, 13-16).

TABELA 1: PRILIV IN ODLIV REGISTRIRANO BREZPOSELNIH OSEB

	1998	1999	2000	2001	2002	2003*
PRILIV	77.021	80.778	82.329	87.673	87.380	17.079
- iskalci prve zaposlitve	18.621	19.639	20.481	21.888	21.429	3.282
- brezposelni zaradi stečaja	4.717	4.378	4.469	3.345	4.986	736
- brezposelni trajni presežki	10.603	6.932	5.093	5.409	5.901	1.784
- brezposelni; iztek zaposlitve za določen čas	29.497	30.842	28.298	32.088	32.669	6.514
- ostali razlogi	13.583	18.987	23.988	24.943	22.395	4.763
ODLIV	78.968	93.055	92.094	87.940	92.089	16.075
- šli v prvo zaposlitev	12.271	13.071	12.654	10.872	10.768	1.898
- brezposelni trajni presežki, stečajniki	10.591	10.221	8.220	5.270	5.465	949
- ostale vključitve	32.586	39.058	39.317	36.522	35.945	6.031
ČRTANI IZ DRUGIH RAZLOGOV	23.520	30.705	31.903	35.276	34.209	4.581
PREHOD V EVIDENCO PO DRUGIH ZAKONIH	-	-	-	-	5.702	2.616

Opomba: *Podatki so za meseca januar in februar 2003
Vir: ZRSZ (7. 4. 2003)

Kot je razvidno iz zgornje tabele je priliv v register brezposelnih oseb manjši od odliva, kar velja zlasti od leta 1998, zahvalo temu pa gre pripisati predvsem ukrepom aktivne politike zaposlovanja. V obdobju od leta 1998 do prvih dveh mesecev v letu 2003, je bilo prijavljenih največ tistih brezposelnih oseb, ki se jim je iztekla zaposlitev za določen čas, teh je bilo v povprečju kar 37,2%. Takoj za njimi pa so iskalci prve zaposlitve (23,7%). V enakem obdobju je zaposlitev našlo 62,4% brezposelnih oseb, s tem, da so tukaj vštete vse oblike zaposlitve (za določen in nedoločen čas, samozaposlitve, opravljanje pripravništva idr.). Velik delež pa je tudi takih, ki so bili iz evidence brezposelnih oseb črtani zaradi drugih razlogov, teh je 33,9% (črtani zaradi neizpolnjevanja pogojev v okviru aktivne politike zaposlovanja, upokojevanja, vključevanja v programe izobraževanja idr.).

Priliv v register brezposelnih oseb v letu 2001 je bil glede na leto prej, višji zaradi priliva oseb v večjem številu, katerim se je iztekla zaposlitev za določen čas. Ta oblika zaposlovanja je namreč prisotna v vedno večjem obsegu. Odliv iz evidence brezposelnih pa je v enakem obdobju nižji, za kar je kriva nižja vključitev v delovno razmerje. Vzroki za nižje število zaposlitev se nahajajo v manjših zaposlitvenih možnostih in strukturnih neskladjih med potrebami delodajalcev ter znanji in sposobnostmi, s katerimi razpolagajo kandidati za zaposlitev. Na koncu leta 2001 je bilo v Sloveniji v evidenci brezposelnih oseb prijavljenih 104.316 oseb, kar je za 267 oseb (0,3%) manj kot na koncu leta 2000. Takrat je bilo registriranih 104.583 brezposelnih oseb, kar je 9.765 (8,5%) manj kot konec leta 1999 (ZRSZ 2002, 19-22).

Februarja leta 2003 je bilo registriranih 100.611 brezposelnih oseb, priliv je znašal 6.250 oseb katerega največji delež predstavlja iztek zaposlitve za določen čas. Odliv v enakem času je znašal 7.275 oseb, od katerih se jih je zaposlilo 4.149, ostalo pa so bile spremembe v evidenci in črtanje iz evidence zaradi različnih vzrokov (GZS 2003a, 7).

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je povprečna letna stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji leta 2001 znašala 11,6%, enaka je bila leta 2002 (GZS 2002, 10), v letu 2003 pa se je zmanjšala na 11,3% (GZS 2003d, 7/8).

Stopnja registrirane brezposelnosti je povečana na začetku in koncu leta, takrat brez dela ostanejo sezonski delavci, saj je zima zanje mrtva sezona (ni dela v sadovnjakih, vinogradih, gradbena dela se ustavijo). Značilen je porast brezposelnosti tudi na koncu šolskega leta, ko zaposlitev iščejo mladi, ki so zaključili svoje izobraževanje.

Anketa o delovni sili (ADS) se pri nas izvaja skladno z navodili Mednarodne organizacije za delo (ILO) in z zahtevami Statističnega urada Evropske unije, imenovanim Eurostat. S tem je omogočena primerjava podatkov iz ankete z drugimi državami, ki izvajajo omenjeno anketo.

ADS je najobsežnejše uradno anketiranje pri nas, katere namen je zbrati vse podatke o stanju na trgu dela in o spremembah na njem. Nudi nam podatke o aktivnem in neaktivnem prebivalstvu, njegovi velikosti, strukturi in značilnostih. Pri tovrstnem anketiranju se upoštevajo kot delovno aktivno prebivalstvo tisti, ki so v referenčnem tednu pred anketiranjem opravili kakršnokoli delo, za katero so prejeli denarno ali nedenarno plačilo, in tisti, ki so zaposleni ali samozaposleni ter so bili v času referenčnega tedna začasno odsotni z dela. Med brezposelne osebe se po ADS štejejo tiste osebe, ki v referenčnem tednu niso bila zaposlene ali samozaposlene in niso opravile nobenega dela, za katerega bi prejele plačilo. Te osebe so tudi v tem času aktivno iskale zaposlitev, katero bi bile takoj pripravljene sprejeti, iskale so tudi možnosti za samozaposlitev, lahko pa so že našle delo s katerim bodo pričele v času po referenčnem tednu.

Od leta 1993 do 1996 se je ADS izvajala enkrat letno, in sicer v mesecu maju, od aprila leta 1997 pa poteka nepretrgoma. Zbrani podatki se objavljajo četrletno. Anketiranje opravlja okrog 50 ljudi, kateri anketirajo vsako gospodinjstvo petkrat in sicer, najprej tri zaporedna četrletja nato je eno četrletje premor in potem še dve zaporedni četrletji. Prvo anketiranje obvezno poteka na domu, vsa naslednja pa preko telefona (če gospodinjstvo ima telefon).

Ciljna skupina ADS so osebe, katerih stalno prebivališče je na ozemlju Republike Slovenije. Podatki o številu prebivalcev za državljane Slovenije so zajeti v Centralnem registru prebivalstva (CRP), za vse ostale pa pri Ministrstvu za notranje zadeve.

ADS je bila leta 2002 v povprečju 6,4 odstotna, pri ženskah je bila nekoliko višja in je znašala 6,8 odstotka, pri moških pa je znašala 5,9 odstotka (GZS 2003a, 6). V prvem četrtletju leta 2003 je stopnja anketne brezposelnosti znašala 7%, v drugem 6,6% (GZS 2003b, 7). Po podatkih ADS za tretje četrtletje pa je bila v povprečju zopet 6,6%, in sicer, med ženskami je bila 7%, med moškimi nekoliko nižja in je znašala 6,2% (GZS 2003c, 7).

Razlika med podatki o prijavljenih na zavodih za zaposlovanje in podatki o brezposelnosti po anketah o delovni sili kaže, da je registrirana brezposelnost veliko obsežnejša od anketne brezposelnosti. Ta razlika pa z leti še narašča. Omeniti je treba, da razlika med tema dvema brezposelnostma ni značilna samo za Slovenijo, ampak se pojavlja povsod. Pri nas moramo vzroke za vedno večjo razliko med registrirano in anketno brezposelnostjo iskati, med drugim, v:

- večji uveljavljenosti uradov za zaposlovanje, kateri obstajajo že od začetka sedemdesetih let (v drugih tranzicijskih državah so se oblikovali desetletje pozneje);
- radodarnosti države v primeru brezposelnosti, ki se nanaša na pravice do denarne pomoči, denarnega nadomestila, povračila različnih stroškov (prevoznih, selitvenih), zdravstvenega varstva in pokojninskega in invalidskega zavarovanja;
- razširjenost dolgotrajne brezposelnosti.

K naraščanju razlike pripomorejo tudi delo na črno in v zadnjih letih vedno bolj povečan obseg določenih oblik zaposlovanja, kot je na primer: pogodbeno in občasno delo (Kajzer 1996, 147-149).

Iz tega lahko sklepamo, da ima država prevelike ugodnosti na področju zavarovanja v primeru brezposelnosti in s tem tudi sama prispeva k večjemu interesu, da se ljudje prijavljajo na Zavode za zaposlovanje. Če bi torej država hotela zmanjšati razliko med registrirano in anketno brezposelnostjo, bi morala najprej omejiti pravice oziroma poostriiti pogoje za pridobitev ugodnosti iz naslova pravic, ki izhajajo iz prijave na Zavodu za zaposlovanje. Predvsem pa bi morala razlikovati med aktivnimi in pasivnimi iskalci zaposlitve in temu primerno tudi prilagoditi ugodnosti namenjene brezposelnim. Pasivni iskalci zaposlitve so pogosto prijavljeni na zavodu z namenom, da ohranjajo status brezposelnega, ne izpolnjujejo pa kriterijev dejanske brezposelnosti.

3.2 Obseg in struktura brezposelnosti

Obseg brezposelnosti se prikazuje kot stopnja registrirane brezposelnosti in stopnja anketne brezposelnosti, slednja je nižja od stopnje registrirane brezposelnosti, saj veliko oseb po ILO merilih ni uvrščenih med brezposelne osebe, kljub temu, da so registrirani kot iskalci zaposlitve. Za Slovenijo je značilno, da vedno več starejših oseb, ki so brez izobrazbe ali imajo nizko izobrazbo, ostaja brez zaposlitve.

Po drugi strani mladi, izobraženi ljudje prav tako ne najdejo zaposlitve, vsaj ne takoj, kajti primanjkuje jim delovnih izkušenj, katere so pri delodajalcih zelo zaželeni. Imajo pa mladi to prednost, da so bolj prilagodljivi, kar ne moremo šteti kot vrlino starejših.

Struktura na trgu delovne sile je neugodna tudi na področju ponudbe in povpraševanja po delavcih, saj delodajalci po eni strani ne morejo najti novih, primernih delavcev, po drugi strani pa je na trgu delovne sile več kot sto tisoč brezposelnih oseb. Zanimivo je dejstvo, da je največ brezposelnih oseb med poklici, po katerih je največje povpraševanje. Za tako stanje so krivi tako delodajalci, ki postavljajo prestroge kriterije in s tem odvrčajo delovno silo, kot brezposelne osebe same, katere pri iskanju zaposlitve niso dovolj aktivne, so premalo izobražene ali pa se preprosto ne znajdejo na trgu delovne sile (Kaučič 2002, 10).

Na Zavodu za zaposlovanje je bilo v prvih desetih mesecih leta 2002, v povprečju registriranih 97.992 brezposelnih oseb, kar je za 4,9% manj kot v enakem obdobju lani. Prav tako je bil v tem obdobju večji priliv v brezposelnost in sicer za 8,6% v primerjavi z letom 2002. Največ se jih je na zavod prijaviło zopet zaradi izteka zaposlitev za določen čas (GZS 2003c, 6).

Delež zaposlitev za določen čas je precej visok, kar 72% (Kaučič 2002,12), za kar ne moremo kriviti samo delodajalcev, saj ti velikokrat ne upajo zaposliti delavca za nedoločen čas, velikokrat pa to pravico izkoriščajo v svojo dobro. Res je, da mora delodajalec najprej na novo zaposlenega delavca preizkusiti in ga uvesti v delo in če se ta dobro obnese, bi ga lahko zaposlil za nedoločen čas. Drugače pa je pri opravljanju sezonskih del, kjer delodajalci v resnici ne rabijo večjega števila delavcev skozi vse leto. Zavedati se moramo, da zaposlovanje za določen čas ne nudi enakih pravic delavcem, kot jih imajo zaposleni za nedoločen čas in zato bi se moralo na tem področju še marsikaj urediti.

Delež zaposlitev za določen čas se razlikuje po določenih regijah in je v nekaterih delih Slovenije veliko višji, praviloma tam, kjer je stopnja brezposelnosti najvišja. Tako je bilo v območni službi Velenje kar 81 odstotkov zaposlitev sklenjenih za določen čas, na območju Maribora in Murske Sobote dobrih 78 odstotkov, na območju Kopra in Trbovelj malo čez 76 odstotkov, v območnih službah v Novi Gorici (69%) in Ljubljani (64%) pa je bilo teh zaposlitev sklenjenih pod 70 odstotkov (Ferk 2003a, 33).

Na tem področju velja pravilo, da manj kot je delo zahtevno, več delodajalcev zaposluje za določen čas. To velja predvsem za delavce v gradbeništvu, čistilce in za druga preprosta dela za katere so delodajalci v kar 86 odstotkih ponujali zaposlitev za določen čas. Strokovnjakom so delodajalci ponujali zaposlitev za določen čas v 61 odstotkih primerov, direktorjem in visokim uradnikom pa samo v 23 odstotkih primerov (Kaučič 2002, 11-12).

V letu 2002 je bilo v register brezposelnih oseb vpisanih največ ljudi prav zaradi izteka zaposlitve za določen čas, medtem ko so leto poprej bili na prvem mestu stečajniki (GZS 2003a, 6). Strukturo brezposelnih oseb v osnovi delimo na:

- spolno strukturo,
- starostno strukturo in
- izobrazbeno strukturo.

Od leta 1992 do 1999 se je delež žensk med brezposelnimi povečal na 47,5 odstotkov (prej 42,5%). V enakem obdobju se je povečal tudi delež moških med pomagajočimi družinskimi člani z 31,5 odstotkov na 41,2 odstotkov, njihov delež med zaposlenimi pa se je zmanjšal z 49,9 odstotkov na 46,3 odstotkov. Med ženskami je delež zaposlenih padel na 39,4 odstotkov s prej 42,9 odstotkov, povečal pa se je njihov delež med osebami z različnimi oblikami pogodbenega dela s 37,8 odstotkov na 47,2 odstotkov (Ignjatović 2002, 13). Zanimivo je dejstvo, da je bila od leta 1993 do 1996 brezposelnost med moškimi večja kot med ženskami, kar se je leta 1997 spremenilo (EUROSTAT 1999, 44).

Poudariti je treba, da se stopnja brezposelnosti med ženskami iz leta v leto povečuje, na Zavodu za zaposlovanje pa opažajo tudi, da se delodajalci najbolj izogibljejo mlajšim ženskam zaradi njihove »reproduktivne funkcije« (Kaučič 2002, 10).

Dejstvo je tudi, da se delodajalci izogibljejo zaposlovanju starejših ljudi, še posebej tistim, ki nimajo izobrazbe. Da bi se delež starejših med brezposelnimi zmanjšal, Zavod za zaposlovanje subvencionira njihovo zaposlovanje. S temi subvencijami spodbujajo delodajalce, da bi vzeli v delovno razmerje rizične skupine brezposelnih oseb, njihova višina pa je odvisna od časa zaposlitve, ki jo sklene delodajalec z brezposelno osebo. Teži pa se k zaposlovanju za nedoločen čas.

Izobrazbena struktura aktivnih oseb, starih nad 25 let, se je od leta 1992 izboljšala in to na podlagi zmanjšane deleža tistih delovno aktivnih oseb, ki so na svoji izobraževalni poti končali le osnovno šolo. Takih je bilo leta 1992 29 odstotkov, leta 1999 pa 21,5 odstotkov. Srednjo šolo je imelo leta 1992 končanih 55,2 odstotka delovno aktivnih oseb, višjo šolo ali več pa 15,8 odstotka. Leta 1999 se je povečal delež obojih, tako jih je srednjo izobrazbo doseglo 60,5 odstotka, višjo izobrazbo ali več pa 18 odstotka (Ignjatović 2002, 13-14). V Sloveniji se torej srečujemo s slabo izobrazbeno strukturo zaposlenih in brezposelnih, saj je še vedno 48 odstotkov starejših od 15 let z končano osnovno šolo ali celo brez nje. Največje težave se pojavljajo pri zaposlovanju brezposelnih oseb, katere so brez temeljne poklicne izobrazbe, teh je okrog 47 odstotka, saj je povpraševanje po njih najmanjše (Ferk 2003b, 33).

Izobrazbena struktura zaposlenih in tudi brezposelnih oseb pri nas naj bi se izboljšala, kar je trend zadnjih nekaj let. Število zaposlenih, ki so brez izobrazbe se zmanjšuje, k čemur prispevajo razvoj tehnologije, prestrukturiranje podjetij in gospodarstva, povečuje pa se zaposlovanje ljudi s poklicnimi kvalifikacijami, ki imajo ustrezna znanja in sposobnosti (Possing 2003, 33).

Konec leta 2002 je brezposelnost padla pod 100.000 brezposelnih oseb (99.600), kar je bila ciljna številka, vendar se je januarja leta 2003 krepko dvignila na kar 101.636 brezposelnih oseb.

Ta povečan priliv predstavlja enega največjih mesečnih prilivov v register brezposelnih. Po podatkih ZRSZ se je leta 2002 glede na leto prej število dolgotrajno brezposelnih znižalo s 54 odstotka na okoli 50 odstotkov, le-ti pa so najbolj kritična skupina na trgu delovne sile. V enakem obdobju je bil zaznan tudi upad brezposelnih brez poklicne izobrazbe, katerim je namenjena še večja pozornost. Še vedno pa so težave pri zaposlovanju brezposelnih mladih, zlasti iskalcev prve zaposlitve, katerih delež se zelo počasi znižuje. V ta namen je ministrstvo pričelo z izvajanjem programa sofinanciranja pripravništva za to skupino brezposelnih, kateri je bil zelo dobro sprejet. Omejen je bil na območja z višjo stopnjo brezposelnosti in namenjen pripravnikom s VI. in VII. stopnjo izobrazbe. Leta 2002 je bilo v ta program vključenih okrog 150 pripravnikov, leta 2003 pa je bilo predvidenih okrog 500 vključitev (Ferk 2003c, 33).

3.3 Vzroki za nastanek in vrste brezposelnosti

Množična brezposelnost, ki se je v Sloveniji pojavila (Slovenija jo je priznala že v času socializma) ob prehodu na tržno gospodarstvo, je predvsem posledica izgube trga na območju Jugoslavije in dediščina iz preteklosti. Ta se nanaša na gospodarjenje v razmerah samoupravnega socializma, ki je imelo pomemben vpliv na brezposelnost v obdobju prehoda.

Vzroke za brezposelnost moramo iskati tudi na ponudbeni strani, ki se delijo na ideološke in psihološke razloge ter na pomanjkljivosti v sistemu izobraževanja. Ideološki razlogi se nanašajo predvsem na pritiske, ki so zanemarili pomen podjetnosti in spodbujanja ljudi, izobraževalni sistem pa kot razloge navaja njegovo rigidnost in konzervativnost, kar je vodilo do nesposobnosti za hitro preusmeritev (Eamets 1994, 63 in 64; povzeto po Kajzer 1996, 21). Vzrok je tudi slab izobraževalni sistem, ki je v preteklosti dopuščal prehitro izstop iz izobraževanja in tako prehod na trg delovne sile slabo izobraženim osebam, povečini iskalcem prve zaposlitve, ki so že drugače težje zaposliva skupina. Slabo izobražena je tudi starejša delovna sila, saj se v preteklem sistemu ni bilo potrebno dodatno izobraževati, kar v današnjih razmerah podaljšuje trajanje brezposelnosti (Ignjatović 2002, 21).

Brezposelnost delimo na naslednje podvrste:

Prostovoljna brezposelnost

Na trgu delovne sile sta, tako kot na trgu blaga, ponudba in povpraševanje uravnovešena, tako se brezposelnost ne more pojaviti brez vmešavanja zunanjih dejavnikov. Kadar sta na trgu dela ponudba in povpraševanje uravnovešena, lahko dobijo vsi zaposlitev, ki želijo delati, vendar samo za normalno plačo. Ta plača se oblikuje kot rezultat razmerja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Tako se lahko zgodi, da so plače vedno nižje, če ponudba delovne sile narašča hitreje kot povpraševanje po njej. Prostovoljna brezposelnost se torej kaže v tem, da delavci niso pripravljene delati za normalne plače. Med prostovoljno brezposelne osebe se štejejo tisti posamezniki, ki:

- niso pripravljene delati za nižjo plačo, kot se jim zdi primerna,
- se niso pripravljene preseliti v drug kraj s prostimi delovnimi mesti,
- jim ni do prekvalifikacije (Svetlik 1985, 25-26).

Tehnološka brezposelnost

Nanaša se na nove tehnologije, katere omogočajo proizvodnjo ob manjšem številu delavcev, na drugi strani pa odpirajo nova delovna mesta, ki zahtevajo bolj usposobljene delavce. Vse to pa je posledica zahtev potrošnikov, ki zahtevamo vedno kvalitetnejše in cenejše proizvode. Tehnološka brezposelnost nastaja torej na strani povpraševanja zaradi sprememb na strani ponudbe (inovacij), ki so vse pogostejše. Ta problem se je v preteklosti reševal z hitrim večanjem povpraševanja po končnih proizvodih, kasneje z zaposlovanjem v sektorje storitev, v katerem se je tudi pojavila nova tehnologija, vedno bolj kapitalno intenzivna (Svetlik 1985, 30).

Odkrita brezposelnost

Odkrito brezposelnost predstavlja aktualna ponudba delovne sile in se deli na tri vrste:

- Friksijska brezposelnost je neizogibna na trgu delovne sile, saj je nemogoče zagotoviti popolno informiranost iskalcev zaposlitve in delodajalcev. Tovrstno brezposelnost pripisujejo slabemu delovanju trga delovne sile, kar se zlasti nanaša na slab pretok informacij o prostih delovnih mestih in o iskalcih zaposlitev. Opredeljena je s stanjem, ko so na voljo prosta delovna mesta, za katere imajo iskalci zaposlitve ustrezne kvalifikacije. Delavec se tako šteje za friksijsko brezposelnega le v primeru, če je v času njegove prostovoljne ali neprostovoljne izgube zaposlitve na razpolago delovno mesto, ki ustreza njegovi kvalifikaciji oziroma usposobljenosti.
- Brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja se kaže kot presežek delovne sile in se pojavlja zaradi cikličnih nihanj gospodarstva ali pa zaradi neskladne rasti, ki nastopi v primeru velikih nenadnih sprememb v gospodarstvu. Brezposelnost je posledica gospodarske recesije in tako izgine z oživljanjem gospodarske rasti. V tem primeru govorimo o ciklični brezposelnosti. Pojavi pa se lahko tudi v času gospodarskega razcveta, kar lahko zasledimo v številnih razvitih deželah, zlasti pa v manj razvitih. Pojavi se lahko zaradi visokega naravnega prirastka prebivalstva, zaradi nenadnih povečanj ponudbe delovne sile, zaradi hitrega tehnološkega razvoja, zaradi neustreznih investicij idr. V tem primeru govorimo o brezposelnosti zaradi neskladne rasti.
- Strukturna brezposelnost nastopi takrat, ko je na voljo zadostno število prostih delovnih mest, vendar pa brezposelni zanje niso ustrezno kvalificirani. Delavec je torej strukturno brezposeln takrat, ko v času prostovoljne ali neprostovoljne izgube zaposlitve ne more zasesti prostega delovnega mesta zaradi neustrezne kvalifikacije. Eden od vzrokov za vedno večjo strukturno brezposelnost je nedvomno nova tehnologija, ki opozarja na vedno večji razkorak med izobraževalnim in proizvodnim sistemom (Svetlik 1985, 34-37). Značilno za strukturno brezposelnost je, da gre istočasno za presežek delovne sile in pomanjkanje ustrezne delovne sile, oziroma, ponudba le-te po usposobljenosti ne ustreza povpraševanju (Hribar Milič 1992, 70). Strukturna brezposelnost se še nadalje lahko razdeli na (Atkinson in drugi 1998, 238-240):
  - regionalno brezposelnost,
  - poklicno brezposelnost in
  - sezonska brezposelnost.

Prikrita brezposelnost

Med prikrito brezposelne štejemo tiste, ki niso zaposleni in ne iščejo zaposlitve, so pa delovno sposobni. Sem prištevamo osebe, ki same hočejo biti dalj časa zaposlene in tiste, ki niso zaposlene in ne iščejo zaposlitve, pa bi se vendarle želele zaposliti. V to skupino brezposelnih se ne štejejo tiste osebe, ki so delno zaposlene in torej delajo s skrajšanim delovnim časom ter same ne želijo delati več, in osebe, ki delajo na določenem delovnem mestu, za katerega se zahteva drugačen poklic pa zaposlitve ne želi menjati (Svetlik 1985, 37-38).

4 IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE BREZPOSELNIH OSEB

4.1 Cilji izobraževanja brezposelnih

Prvi pogoj za določanje ciljev izobraževanja brezposelnih in oblikovanje same politike izobraževanja je, da nenehno spremljamo, razčlenjujemo in vrednotimo razmere, ki vladajo na trgu dela, v sami strukturi brezposelnih, v družbi kot celoti in podobno. Glavni cilj izobraževanja brezposelnih je seveda zaposlitev in to zaposlitev za nedoločen čas, v primeru zaposlitve pa njena ohranitev. Zavedati se moramo, da so izobrazba, znanje, različne spretnosti in sposobnosti samo instrumenti, ki povečujejo konkurenčnost posameznika na trgu delovne sile in s tem možnost, da dobi ali ohrani zaposlitev.

V osnovi cilje izobraževanja brezposelnih delimo v dve skupini:

1. Gledano iz družbenega zornega kota je potrebno na trgu delovne sile pridobiti ustrezno usposobljen kader glede na potrebe, ki se na njem pojavijo.
2. Gledano iz osebnostnega zornega kota pa naj bi se z izobraževanjem brezposelnim omogočilo pridobiti ustrežnejšo izobrazbo in usposobljenost, da bi bili enakovredni ostalim kandidatom na trgu delovne sile (Svetlik in drugi 1993, 42).

Temeljni cilji izobraževanja brezposelnih so naslednji:

- dvig izobrazbene ravni:
vsem, ki nimajo temeljnega poklica, naj se omogoči, da si pridobijo osnovno poklicno izobrazbo; pomembno je dvigovanje izobrazbene ravni celotnega prebivalstva, vključno z brezposelnimi, v različnih programih za pridobitev višje izobrazbe od dosežene (s IV. na V., s V. na VI. in VII.);
- strukturno prilagajanje:
tistim poklicnim profilom, ki so na trgu delovne sile preveč nasičeni, je potrebno zagotoviti prekvalificiranje v perspektivne poklice;
- povečanje konkurenčnosti posameznikov:
zagotoviti je treba programe s katerimi si posamezniki povečujejo svojo konkurenčno prednost na trgu delovne sile in brezposelne usmeriti v programe za pridobivanje funkcionalnega znanja, spretnosti in sposobnosti;
- usposabljanje za samozaposlovanje:
brezposelne je treba motivirati in izobraževati ter usposabljati za ustvarjanje novih delovnih mest v obliki samozaposlitve;
- ohranjanje socialne identitete:
socialno in ekonomsko najbolj ogroženim, to je dalj časa brezposelnim, je potrebno zagotoviti tako kurativno kot tudi preventivno psihosocialno reintegracijo;
- usposabljanje za aktivno iskanje zaposlitve:
brezposelne je potrebno poučiti o tem, kako se znajti na trgu dela, kako iskati potencialna delovna mesta, spoznati delodajalce in predvsem kako se predstaviti (prav tam 1993, 42-43).

Cilji in politika izobraževanja brezposelnih, ki je oblikovana za doseg le-teh, mora izhajati iz socialnih in ekonomskih ciljev.

V sklop socialnih ciljev prištevamo:

- preprečevanje brezposelnosti;
- omogočanje osebne rasti in razvoja posameznikov z izobraževanjem in zaposlovanjem;
- skrb za socialno integracijo brezposelnih.

Med temeljne ekonomske cilje uvrščamo naslednje:

- omogočanje čimbolj nemotenega delovanja na trgu delovne sile s prilagajanjem ponudbe in povpraševanja po delovni sili;
- vlaganje v povečanje vrednosti človeškega kapitala;
- s čim manjšim finančnim vlaganjem doseči čim večje učinke programov izobraževanja.

Pomembna naloga tistih, ki oblikujejo politiko izobraževanja brezposelnih je, da določijo hierarhijo ekonomskih in socialnih ciljev, saj vsi cilji ne morejo biti enako zastopani pri oblikovanju in uresničevanju te politike, največkrat zaradi denarnih omejitev (prav tam 1993, 44).

V tem sklopu je pomembno tudi določanje ciljev posameznega izobraževalnega programa oziroma programskih ciljev, kateri so definirani kot: »Jasne ugotovitve o pričakovanih rezultatih, ki jih je treba doseči ob koncu programa.« Izražajo torej neke pričakovane izide, katere naj bi ob zaključku izobraževalnega programa dosegli udeleženci. Pri tem pa ne smemo pozabiti na kakovostno izpeljavo izobraževalnega programa, kar se v praksi rado zgodi.

Cilji izobraževalnega programa morajo:

- izražati zamisli, potrebe in probleme, ki so bili ugotovljeni kot prednostno področje programa,
  - biti uresničljivi za večino udeležencev,
  - biti dosegljivi v predlaganem času,
  - biti razumljivi za vse, ki sodelujejo pri izvajanju programa,
  - biti merljivi, če je to predvideno in
  - zrcaliti pričakovane učinke
- (Svetina 1998, 53-54).

4.2 Programi aktivne politike zaposlovanja brezposelnih

Vse množičnejša brezposelnost je vodila do ustanovitve aktivne politike zaposlovanja (APZ) v okviru katere so se razvili številni ukrepi za zmanjšanje brezposelnosti, kateri so zajeti v različnih programih. Omeniti je treba, da so določeni ukrepi nastali že veliko prej, preden se je oblikovala APZ in še celo prej, preden se je pojavil sam trg delovne sile (Svetlik 1985, 110).

Pri nas se je APZ uveljavila v začetku devetdesetih let, ko je kriza zaposlovanja, ki je sledila gospodarski krizi, zahtevala določene ukrepe, s katerimi bi se borili proti visoki brezposelnosti in izognili socialnemu zlomu.

Oblikovali so se različni programi za dodatna izobraževanja in prekvalifikacije, za odpiranje novih delovnih mest in za preusmerjanje brezposelnih v samozaposlitev. V veliki meri se je podjetjem ponujala finančna pomoč, s katero so se zagotavljala sredstva za izplačilo plač delavcem in za prebroditev najhujše krize v podjetju. Veliko sredstev je namenjenih tudi za predčasno upokojevanje vse z namenom, da brezposelnost ne bi še bolj naraščala (Svetlik in Batič 2002, 186).

Programi APZ se delijo na programe, ki so namenjeni osebam vključenim v programe aktivne politike zaposlovanja in na programe namenjene delodajalcem. Prvo navedeni programi vsebujejo osnovne programe in številne podprograme, v katere se vključujejo osebe, ki so na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje, vključene v programe aktivnega zaposlovanja in druge osebe, katerih delo je postalo nepotrebno.

Programi, namenjeni osebam:

- programi izobraževanja in usposabljanja,
- programi usposabljanja z delom (brez pogodbe o delovnem razmerju),
- javna dela,
- zaposlitveni nacionalni in regionalni razvojni program,
- poklicna rehabilitacija invalidov,
- subvencioniranje zaposlitev v nepridobitnih dejavnostih,
- subvencioniranje zaposlovanja pri izvajanju pomoči na domu (MDDSZ 2001, 3).

Programi, namenjeni delodajalcem:

- povračila prispevkov delodajalcem,
- spodbujanje samozaposlovanja,
- pomoč pri odpiranju novih delovnih mest in pri prilagajanju že obstoječih za brezposelne invalide,
- nadomestila dela plače pripravnika,
- nadomestila plače težje zaposljivim osebam (invalidi),
- nadomestila dela stroškov v invalidskih podjetjih,
- nadomestila dela stroškov za ohranitev delovnih mest,
- sklenitev delovnega razmerja z usposabljanjem (prav tam 2001, 3).

Programi za delodajalce so usmerjeni k vzpodbujanju zaposlovanja in samozaposlovanja ter ohranjanju in odpiranju novih delovnih mest za vse skupine brezposelnih, tako tistim s pomanjkljivo izobrazbo, starejšim in zlasti težje zaposljivim. Njihov namen je razvoj človeških virov oziroma spodbujanje k vseživljenjskemu učenju zaposlenih, saj se tako dviguje produktivnost vsakega podjetja, posledično tudi gospodarski razvoj, zlasti manjrazvitih območij (prav tam 2001, 4).

Iz tega lahko sklepamo, da imajo udeleženci APZ, naj bodo to brezposelni, zaposleni ali delodajalci, velike ugodnosti. Delodajalcem namreč nudi država s temi programi različne oblike sofinanciranja, posojil in druge oblike pomoči, tako da ti s tem, ko zaposlujejo ogrožene skupine oseb, sploh niso na zgubi. Ravno nasprotno, saj imajo tudi od teh delavcev, zraven pomoči, velike koristi.

Ugodnosti pa imajo seveda tudi osebe, ki so vključene v programe APZ, katerim država pomaga z različnimi denarnimi dajatvami, pokrivanjem stroškov (za izobraževanje in usposabljanje, poklicno prilagajanje, pomoč pri zaposlitvi idr.), posojil (nabava opreme v primeru samozaposlovanja) in še bi lahko naštevali.

Cilj APZ je, kot je bilo že omenjeno, zmanjšanje brezposelnosti oziroma povečanje zaposljivosti, predvsem dolgoročno brezposelnih, ki so večinoma delavci z nizko izobrazbo. Ta aktivna pomoč brezposelnim, da pridejo do določene izobrazbe in tako postanejo konkurenčni na trgu delovne sile, je veliko bolj pomembna, kot samo nudenje denarne pomoči (OECD 1995, 27). Žal pa se več sredstev namenja pasivnim ukrepom kot aktivnemu zmanjševanju števila brezposelnih in tako ni samo pri nas, pač pa v večini evropskih držav.³

Ukrepe aktivne in pasivne politike zaposlovanja, ločujemo po dveh vidikih:

a) Sistemski vidik

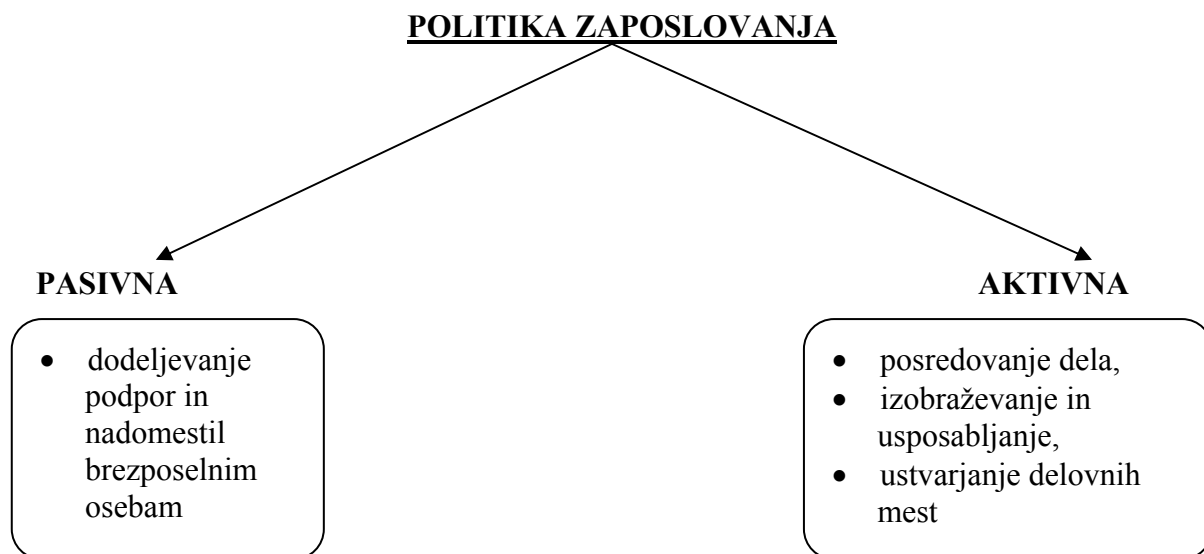
Ukrepi in programi aktivne politike zaposlovanja so neposredno naravnani k zmanjšanju brezposelnosti, ukrepi pasivne politike zaposlovanja pa k ščititvi socialnega položaja posameznika in zaposlovanja neposredno ne spodbuja. S tega vidika ugodnosti ne omogočajo samo socialne varnosti, ampak posamezniku nalagajo tudi številne naloge.

b) Individualni vidik

Pri aktivni politiki zaposlovanja ukrepi aktivirajo posameznika, pasivni pa mu puščajo svobodo in ščitijo njegov socialni položaj. Tudi tukaj ugodnosti ne dopuščajo veliko svobode posameznikom, saj so obveznosti brezposelne osebe pogojene z aktivnim iskanjem zaposlitve. Tovrstne obveznosti varujejo zlasti javni interes in nekoliko manj interes posameznika, saj težijo k čimprejšnji zaposlitvi in ne k temu, da se brezposelna oseba zaposli na delovnem mestu, ki si ga sama želi (Kopač 2002, 144-145).

---

³ V okvir politike zaposlovanja spada namreč tudi t.i. pasivna politika zaposlovanja, katera zagotavlja socialno varnost brezposelnih oseb. Najpomembnejši obliki tovrstne pomoči sta denarno nadomestilo in denarna pomoč.

Vir podatkov: Kajzer (1996, 110 in 111)

Programe in ukrepe APZ lahko razvrstimo v naslednje skupine (Svetlik in Batič 2002, 186-187):

- programi izobraževanja in usposabljanja (poglavje 4.2.1),
- spodbujanje samozaposlovanja,
- javna dela,
- pomoč delodajalcem pri ponovnem zaposlovanju odvečne delovne sile,
- povračila prispevkov delodajalcem,
- usposabljanje in zaposlovanje invalidov, subvencioniranje invalidskih podjetij,
- regionalni in lokalni zaposlitveni projekti,
- projekti prestrukturiranja podjetij,
- skladi dela.

Pri samozaposlovanju gre za pomembno obliko reševanja brezposelnosti in programi v tem sklopu, ki so namenjeni tistim brezposelnim, ki se želijo razvijati in uresničevati svoje poslovne cilje, so: uvodni in informativni seminarji, usposabljanja za mala podjetja, različne delavnice in oblike usposabljanja, samozaposlovanje na podeželju (Svetlik in Batič 2002, 190). Pred vstopom na samostojno pot je izredno pomembna dobra priprava na poslovanje, saj v poslovnem svetu preži veliko pasti in težav, zato Zavod za zaposlovanje omogoča bodočim podjetnikom pridobivanje dodatnih znanj v času pred pričetkom poslovanja in še leto po samozaposlitvi. Po sklenitvi Pogodbe o sofinanciranju usposabljanja za samozaposlitev mora brezposelna oseba realizirati samozaposlitev v šestih mesecih. Za pridobitev subvencije za samozaposlitev je potreben poslovni načrt, ki vsebuje poslovno idejo in je obvezen del dokumentacije. Nekateri od te pogodbe odstopijo že pred iztekom roka, nekateri po njem, vzroki za to pa so različni. Nekateri so si v tem času našli redno zaposlitev in niso več zainteresirani za samostojno pot podjetnika, pri drugih so nastopile težave pri pridobivanju potrebne dokumentacije, potencialni poslovni partnerji so spremenili svoje pogoje sodelovanja, spet drugi so se preprosto ustrašili tega izziva (ZRSZ 2002, 49).

Brezposelne osebe, vključene v program samozaposlovanja, ki so poleg dokumentacije, s poslovnim načrtom potrdile realnost poslovne ideje, so na začetku poslovanja upravičene do finančne pomoči. Ta pomoč je lahko v obliki:

- nepovratnih finančnih sredstev v višini šestih zajamčenih plač; invalidi v višini desetih zajamčenih plač ali
- povratnih finančnih sredstev v višini 1.000.000 SIT in povračila prispevkov v regijah, kjer še niso bila porabljena vsa sredstva (ZRSZ 2001, 71-74).

APZ namerava Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve voditi še naprej, kar pomeni, da namerava na območja z večjo brezposelnostjo usmeriti več denarja in več programov. Ti programi so: programi javnih del kot najdražji, programi, ki so izrazito ciljno naravnani na določene regije (nadomestitev dela plače težje zaposljivim osebam, nadomestila dela plač iskalcem prve zaposlitve, programi samozaposlovanja in drugi). Višina nadomestil dela plače težje zaposljivih oseb je odvisna od časa trajanja in delodajalci lahko tukaj uveljavijo subvencijo v višini od 200.000 do 1,5 milijona tolarjev. Pri nadomestilu dela plač iskalcem prve zaposlitve gre za ponovno uveljavljanje pripravništva, kjer subvencije znašajo od 600.000 do 1,2 milijona tolarjev, odvisno od izobrazbe. Eden od programov je tudi subvencioniranje zaposlitve za krajši delovni čas, saj delovna mesta nastajajo zelo previdno in večin delodajalcev ne zaposluje za polni delovni čas. Da bi tovrstne delodajalce prepričali, da imajo delo za polni delovni čas, jim bo omogočeno zaposlovanje delavcev za krajši čas in subvencija. Cilj tega programa je, da bi to delovno mesto sčasoma postalo delovno mesto s polnim delovnim časom (Ferk 2002, 15).

4.2.1 Programi izobraževanja in usposabljanja

Ti programi so namenjeni pridobivanju novih znanj in spretnosti, s čimer se povečujejo možnosti za pridobitev zaposlitve. Njihova naloga je, da izobražuje brezposelne osebe v tistih poklicih po katerih povprašujejo delodajalci in tako prilagodi ponudbo delovne sile povpraševanju po njej. Na trgu delovne sile se namreč dogaja, da imamo na njem izobražene ljudi, vendar je ta izobrazba nepravilne smeri, imamo pa tudi ljudi brez izobrazbe. Kot cilje omenjenih programov, bi tako lahko navedli naslednje:

- dvig izobrazbene ravni in usposobljenosti težje zaposljivih oseb,
- motiviranje oseb za aktivnejšo reševanje lastne brezposelnosti,
- pridobitev novih, aktualnih znanj in veščin brezposelnih,
- delodajalcem ponuditi ustrezno usposobljene delavce,
- pridobitev formalne izobrazbe ali poklicne kvalifikacije, s čimer se udeležencem programov omogoči dolgoročno povečanje zaposlitvenih možnosti (MDDSZ 2001, 7).

Programi izobraževanja in usposabljanja so najpomembnejši in osredotočeni na ponudbeno stran trga delovne sile. Kot navajata Svetlik in Batič (2002, 187), se pojavljajo v različnih oblikah: « Programi pomoči pri načrtovanju poklicne poti in iskanju zaposlitve, programi psiho-socialnega usposabljanja in osebnostnega razvoja, različne oblike krajšega poklicnega izobraževanja in izpopolnjevanja, programi usposabljanja za nižje stopnje zahtevnosti dela za nekvalificirano delovno silo, usposabljanje na delovnem mestu, ki vodi v sklenitev delovnega razmerja, ali pa usposabljanje oziroma uvajanje v delo brez delovnega razmerja.» Našteti programi so namenjeni zlasti dolgotrajno brezposelnim, ki so na Zavodu za zaposlovanje prijavljeni več kot šest mesecev, mladim pod 26 let starosti in nekvalificiranim delavcem. Večina jih traja krajše časovno obdobje, saj nekateri trajajo po nekaj dni, in tako so brezposelni lahko vključeni v več programov v določenem časovnem obdobju (prav tam 2002, 187-188).

Delovanja Zavoda za zaposlovanje je usmerjeno k spodbujanju izvajalcev zunaj zavoda, kateri pripravljajo programe izobraževanja in usposabljanja za določene ciljne skupine, sam zavod pa nastopa kot oblikovalec omenjenih programov v zelo majhnem obsegu. Vlogo lastnega oblikovalca ima pri Klubih za iskanje zaposlitve in pri programu Poti do dela in zaposlitve. Programi se razlikujejo po ciljih, metodah dela, vsebini in po trajanju. Glede na cilje in ciljne skupine, programe izobraževanja in usposabljanja delimo na:

- programe pomoči pri načrtovanju poklicne poti, iskanju zaposlitve in pri razvoju osebnosti,
- program 5000⁴,
- programe izpopolnjevanja in usposabljanja,
- delovni preizkus,
- programe uvajanja v delo z delovnim razmerjem ali brez njega.

Programi v okviru prve točke se nadalje delijo na:

- programe informiranja in motiviranja, kateri brezposelne seznanjajo s pravicami in obveznostmi, ki jih imajo kot prijavljeni v registru brezposelnih, z oblikami pomoči, ki so jim na voljo ter jih motivirajo, da aktivno iščejo zaposlitev in se dodatno izobražujejo;
- programe pomoči pri iskanju zaposlitve; namenjeni so tistim brezposelnim, ki imajo določeno poklicno ali strokovno izobrazbo in natančno izoblikovan poklicni cilj, težave pa nastanejo pri nastopu na trgu delovne sile. V tem okviru sta prevladujoča programa Poti do dela in zaposlitve ter Klub za iskanje zaposlitve;
- programe pomoči pri načrtovanju poklicne poti; namenjeni tistim brezposelnim, ki imajo težave pri oblikovanju poklicnega cilja in nimajo ustrezne poklicne oziroma strokovne izobrazbe ali se želijo preusmeriti na drug poklic;
- programe osebnostnega razvoja; namenjeni ogroženim skupinam brezposelnih, kot so: dolgotrajno brezposelni, starejši, mladi brez izobrazbe itd., za katere je značilna slabša izobraženost, pomanjkanje delovnih izkušenj, delovna in socialna izoliranost, nerazumevajoče okolje, pomanjkanje denarja in kot posledica tega, nagnjenost k deliktom.

---

⁴ Predstavljen v 5. poglavju.

Ti programi so namenjeni razvoju socialnih veščin, povrnitvi samospoštovanja, reaktiviranju delovnih navad, izboljšanju funkcionalne pismenosti in motiviranju za reševanje lastne brezposelnosti vseh vključenih (Svetlik in Lorenčič 2002, 279-281).

Programi izpopolnjevanja in usposabljanja zajemajo različne tečaje in seminarje, s katerimi povečujejo zaposlitvene možnosti brezposelnih, vključenih v te programe. Med vključenimi prevladujejo tisti, ki imajo končano poklicno šolo in tako s temi programi nadgrajujejo svoje znanje (prav tam 2002, 283-284). S temi programi si kandidati pridobivajo poklicne kvalifikacije, manjkajoča znanja in spretnosti, ki jim omogočajo boljši konkurenčni položaj na trgu delovne sile. Vanje se lahko vključijo brezposelne osebe po tem, ko so že tri mesece aktivno iskale zaposlitev in so bile pri tem neuspešne, lahko pa tudi pred rokom, če jim delodajalec zagotavlja zaposlitev za najmanj šest mesecev po zaključenem programu (ZRSZ 2002, 46).

Delovni preizkus je namenjen preizkusu znanja, spretnosti, veščin in interesa za opravljanje določenih del. Je relativno nov program (iz leta 2000), ki se lahko izvaja pri delodajalcu ali instituciji za poklicno usposabljanje. Od tega programa se pričakuje, da bodo delodajalci bolj zainteresirani za sklenitev učnih pogodb z brezposelnimi, (predvsem mlajšimi), ki se bodo izobraževali v okviru Programa 5000.

Programi uvajanja v delo se praviloma izvajajo v delovnem razmerju, lahko tudi brez sklenitve delovnega razmerja. Gre za pomoč delodajalcem pri zaposlovanju težje zaposljivih oseb, katera se nanaša na sofinanciranje dela plače in stroške izobraževanja in usposabljanja (Svetlik in Lorenčič 2002, 286).

V prihodnje se lahko pričakuje, da bo treba programe izobraževanja in usposabljanja ter zaposlovanje še tesneje povezati. Vedno bolje bo treba zadovoljevati potrebe delodajalcev, kar pomeni, da bo treba brezposelne temu primerno razvijati s programi izobraževanja in usposabljanja oziroma programi poklicnega in strokovnega izobraževanja. Treba se je zavedati, da si je treba nova znanja pridobiti hitro, kar zahteva hiter tehnološki razvoj, zato bo potrebno povečati število hitro prilagodljivih programov podjetjem, ki bodo zahtevali vedno nova znanja (prav tam 2002, 286). Glavni cilj na tem področju torej je, dvig izobrazbene ravni prebivalstva in zmanjšanje strukturnega neskladja na trgu delovne sile, kar je uresničljivo z:

- večjo in izboljšano ponudbo programov izobraževanja in usposabljanja za potrebe trga,
- večjim številom izobraževalnih mest za odrasle,
- razvojem programov osebnostnega razvoja,
- vključitvijo večjega števila brezposelnih v dualni sistem izobraževanja in
- nadaljnjem razvojem sistema poklicnega izobraževanja.

S temi ukrepi naj bi se delež aktivnega prebivalstva brez dokončane poklicne šole znižal pod 25% (Vlada RS 2001, 90).

Vključevanje v programe izobraževanja in usposabljanja je bistvenega pomena in tako MDDSZ letos predvideva, da bi se v tovrstne programe vključilo okrog 8000 brezposelnih oseb; lani jih je bilo vključenih 5231 (Ferk 2003b, 33).

4.2.2 Izvajalci izobraževanja in usposabljanja

Pri odločanju o tem, katere organizacije so primerne za izvajanje izobraževanja in usposabljanja, obstajajo naslednja merila:

- a) splošni pogoji,
- b) kadrovske pogoje,
- c) posebni pogoji.

Med splošne pogoje, ki vplivajo na izbiro izvajalcev izobraževanja in usposabljanja, spadajo naslednji:

- organizacije morajo biti registrirane za izvajanje dejavnosti izobraževanja in v primeru, da gre za gospodarske družbe, morajo le-te imeti odločbo o izvajanju dejavnosti izobraževanja, ki je v skladu z zakonom o gospodarskih družbah;
- če gre za izvajanje javno veljavnega programa, mora biti organizacija vpisana v razvid, ki ga vodi pristojno ministrstvo – enako velja za vse programe, ki se financirajo iz javnih sredstev (MŠŠ 1996, 203), če pa gre za prijavljanje javno veljavnega programa, mora biti organizacija v postopku vpisa v razvid;
- organizacija mora imeti reference na področju izobraževanja in usposabljanja brezposelnih oseb (v poštev prideta zadnji dve leti);
- pomembno je, da organizacija pri opravljanju izobraževalne dejavnosti izpolnjuje pogoje, ki so v skladu s programom;
- izvajalec izobraževanja mora biti pripravljen, da udeležencem programa pomaga pri iskanju zaposlitve, saj je to njegova obveznost.

Kadrovske pogoje so določeni s programom izobraževanja in usposabljanja, zato je ena izmed pomembnejših nalog Zavoda za zaposlovanje na tem področju, da preverja ali organizacija, ki izvaja izobraževanje in usposabljanje, izpolnjuje te pogoje. V primeru, da program izobraževanja in usposabljanja nima določenih pogojev za njegovo izvajanje, zavod preverja le zaposlene v organizaciji in tako ugotavlja njeno ustreznost.

Izvajalska organizacija za vsak izobraževalni program določi vodjo izobraževalnega programa, kateri mora imeti visokošolsko in pedagoško-andragoško izobrazbo, izpolnjevati pa še mora enega izmed naslednjih pogojev:

- vsaj dve leti delovnih izkušenj z izobraževanjem odraslih,
- usposobljenost za izobraževanje brezposelnih oseb (dokaže s potrdilom o opravljenem usposabljanju na primer: Programa izpopolnjevanja za izvajanje izobraževanja brezposelnih oseb, UŽU programa – usposabljanje za življenjsko uspešnost, usposabljanje za vodjo kluba iz iskanje zaposlitve in ostale programe).

V primeru, da določen program zahteva ustrezen strokovni izpit, mora omenjeni vodja imeti opravljenega tudi tega. Naloga vodje izobraževalnega programa je, da organizira izobraževanje, vodi delo aktiva in analizira njihovo delo ter rezultate. Pomembno je tudi, da spremlja kako udeleženci izobraževanja napredujejo in temu primerno organizira potrebna svetovanja (prav tam 1996, 205).

Osebe, ki izobražujejo (učitelji, predavatelji in drugi strokovni delavci), morajo imeti formalno izobrazbo in izpolnjevati pogoje, ki so določeni za posamezni izobraževalni program.

Posebni pogoji se delijo na:

- lokacijske pogoje; pri katerih se presoja oddaljenost organizacije, ki izvaja izobraževanje od stalnega prebivališča večjega števila potencialnih udeležencev, možnost koriščenja javnih prevoznih sredstev in pa pripravljenost organizacije, da izvaja programe izobraževanja v drugih krajih;
- prostorske in druge materialne pogoje, ki se nanašajo na število in velikost prostorov, opremljenost z avdiovizualnimi sredstvi in drugimi predpisanimi pripomočki ter prilagodljivost prostorov določenim drugim ciljnim skupinam kot so na primer invalidne osebe (ZRSZ, 1.5.2003).

Organizacije, ki so namenjene izobraževanju in usposabljanju odraslih, morajo predstaviti svoje izobraževalne programe potencialnim udeležencem v posebni publikaciji. To velja za organizacije, ki izvajajo programe za pridobitev javno veljavne izobrazbe in programe, ki se financirajo, sofinancirajo ali subvencionirajo iz javnih sredstev. Odrasli se lahko v tovrstno izobraževanje vključijo na podlagi javnega razpisa, kateri mora biti objavljen najkasneje en mesec pred pričetkom izobraževanja in mora vsebovati naslednje:

- pogoje za vpis v skladu z Zakonom o izobraževanju odraslih, izobraževalnim programom in pravili izobraževalne organizacije,
- število vpisnih mest,
- pogoje izvedbe izobraževanja in pogoje za uspešno dokončanje,
- javno veljavnost programa,
- višino prispevka na udeleženca programa, če ta ni v celoti financiran s strani države (MŠŠ 1996, 213-214).

5 PREDSTAVITEV PROGRAMA 5000

Program 5000 je program za pridobitev javno veljavne izobrazbe, ki ga vsako leto pripravita Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, sprejme pa Vlada Republike Slovenije. Pri oblikovanju in pripravi programa sodelujejo še naslednje institucije:

- Ministrstvo za gospodarstvo,
- Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje,
- Gospodarska zbornica Slovenije,
- Obrtna zbornica Slovenije,
- Center za poklicno izobraževanje in
- Andragoški center Slovenije.

S tem programom izobraževanja, naša država omogoča vključitev brezposelnih oseb v izobraževanje po javno veljavnih programih, s katerimi si lahko pridobijo osnovno, splošno, poklicno, strokovno in univerzitetno izobrazbo ter poklicne kvalifikacije, z namenom povečanja zaposlitvenih možnosti brezposelnih oseb. Program 5000 predstavlja sistematičen pristop k zmanjšanju števila brezposelnih oseb, ki nimajo poklicne ali strokovne izobrazbe in združitev razpoložljivih resursov, kot so: znanje, finančna sredstva in izobraževalne zmogljivosti.

Temeljni cilji Programa 5000:

- povečanje zaposljivosti brezposelnih oseb,
- dvig izobrazbene ravni in
- zmanjšanje strukturnih neskladij.

V skladu s temi cilji je Program 5000, ki se pripravlja za vsako posamezno šolsko leto, načrtovan tudi dolgoročno (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 3). Vanj se lahko vključijo vse brezposelne osebe, ki se jim v šestih mesecih, od kar so prijavljene na Zavodu za zaposlovanje, ni uspelo zaposliti in nimajo dokončane osnovne, poklicne ali srednje izobrazbe. Vsaka brezposelna oseba, ki se želi vključiti v omenjeni program, lahko to stori na podlagi zaposlitvenega načrta, ki ga oblikuje s pomočjo svetovalca zaposlitve. V tem procesu gre skozi fazo preučevanja smiselnosti njene vključitve, rezultat pa je zaposlitveni načrt (ZRSZ 2001, 67).

Zaposlitveni načrt mora biti seveda usklajen s potrebami na trgu delovne sile, upoštevati mora osebne sposobnosti brezposelne osebe, kakšne so njene možnosti za uspešno dokončanje programa in stroške vključitve v sam program. Poleg zaposlitvenega, mora brezposelna oseba, ki se želi vključiti v program, izdelati tudi izobrazbeni načrt. V slednjem so predstavljene vse ugotovitve glede izpolnjevanja pogojev za vključitev v izobraževanje, katerega potrdi izobraževalna organizacija v obliki obvestila. V njem je navedeno, katere izobraževalne obveznosti je brezposelna oseba že izpolnila in kdaj bo šolanje zaključila (predvideni datum).

Prednost pri vključitvi v Program 5000 imajo brezposelne osebe katere sofinancira delodajalec in te osebe se lahko vključijo v poljuben izobraževalni program, tudi taki ki ni bil planiran s strani zavoda. Tovrstno izobraževanje traja praviloma tri leta lahko pa tudi dalj časa, v primeru ko gre za dokončanje osnovne šole in nato nadaljevanje šolanja na poklicni šoli ali če gre za šolanje po sistemu 3 + 2 (ZRSZ, 2.12.2003).

Strokovni delavci Zavoda za zaposlovanje so ugotovili, da je uspešnost tistih, ki so se v izobraževalni program vključili preko zavoda, večje kot pri individualnih vključitvah, to pripisujejo predvsem temu, da si vključeni v različnih oddelkih med seboj pomagajo, drug drugega spodbujajo, čutijo pripadnost posameznemu oddelku, lažje se spremlja obiskovanje predavanj in njihova uspešnost ter organizatorji izobraževanja veliko lažje sodelujejo z vodji in razredniki posameznih oddelkov (ZRSZ 2001, 67-68).

Predlog nacionalnega programa strateških ciljev razvoja trga dela do leta 2006, na podlagi katerega se izvaja program aktivne politike zaposlovanja, med svoje glavne cilje uvršča dvig izobrazbene ravni prebivalstva in zmanjševanje strukturnih neskladij na trgu dela. Z njim bi se naj, do leta 2006, zmanjšal delež dolgotrajno brezposelnih na približno 40%, delež brezposelnih brez poklicne izobrazbe pa na približno 25%. Ta predlog zagotavlja tudi vsem mladim brezposelnim, ki se v šestih mesecih od prijave na zavodu niso zaposlili in vsem ostalim brezposelnim osebam, ki v roku dvanajstih mesecev niso našli zaposlitve, vključitev v aktivne programe politike zaposlovanja (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 4).

5.1 Dosedanje izvajanje programa

Program izobraževanja brezposelnih oseb se je pričel izvajati v šolskem letu 1998/1999 na pobudo novele Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ki pravi (53. b člen, 1. odstavek): »Brezposelna oseba, ki ji ni mogoče zagotoviti ustrezne ali primerne zaposlitve, se lahko zaradi izboljšanja položaja na trgu dela na podlagi zaposlitvenega načrta vključi v izobraževanje v skladu s predpisi, ki urejajo to področje« (Uradni list RS 1998).

Prvo leto je bilo v program vključenih kar 7.932 brezposelnih oseb, s tem, da so se v okviru tega programa izvajali tudi različni programi usposabljanja.

Naslednje šolsko leto 1999/2000 se je v program na novo vključilo 2.526 brezposelnih oseb, skupaj pa se je izobraževalo 5.528 oseb. Program za to šolsko leto so pripravili na podlagi ocene potreb po kadrih, po katerih je bilo največje povpraševanje (deficitarni poklici). V tem obdobju je bila zabeležena manjša stopnja realizacije programa (50,3%) za kar lahko vzroke iščemo v nezainteresiranosti brezposelnih oseb za te poklice in v spremenjenih pravicah udeležencev (uvedba določila o mirovanju pravice do denarne pomoči ali nadomestila v času izobraževanja, nižje štipendije, uvedba posojila za študij namesto nepovratnega financiranja). Izobraževanje bi v tem času moralo zaključiti 7.076 udeležencev, ki so se v program vključili v šolskem letu 1998/1999. Od tega jih je izobraževanje uspešno končalo 5.137, kar predstavlja 72,6% vključenih, 568 udeležencev pa se je z zavodom dogovorilo za mirovanje izobraževanja zaradi bolezni, porodniškega dopusta ali služenja vojaškega roka.

V šolskem letu 2000/2001 se je v program na novo vključilo 3.329 brezposelnih oseb, šolanje pa nadaljevalo 1.959 oseb, skupaj torej 5.288 udeležencev. Tudi v tem obdobju je bil interes za vključevanje v programe nižjih in srednjih poklicnih šol majhen, zlasti za poklice s področja kovinarstva, lesarstva, gradbeništva in gostinstva. Na višji in visoki ravni izobraževanja pa je bil eden glavnih vzrokov za nizko realizacijo programa težavnost razpisanih študijskih programov za smeri strojništva, elektrotehnike, informatike in prava.

Program 5000 je šolskem letu 2001/2002, obiskovalo 4.436 brezposelnih oseb, od tega 3.995 na novo vključenih in sicer, prvo leto izobraževanja 2.541, drugo leto 1.172, tretje leto 252 in četrto leto 30 udeležencev. Preostalih 441 oseb pa predstavlja upravičena mirovanja zaradi zdravstvenih razlogov, porodniškega dopusta ali služenja vojaškega roka in stopnja realizacije je tako znašala 63,5%. Tukaj je treba omeniti, da je bilo v program vključenih manj oseb kot je bilo planiranih, glavni razlog pa še je vedno v pomanjkanju interesa brezposelnih oseb za vključevanje v nižje poklicno in dualno izobraževanje. Pomemben razlog je tudi na strani delodajalcev, ker ti niso pripravljeni sklepati učnih pogodb z brezposelnimi (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 5).

V preteklem šolskem letu pa je država zagotovila še dodatnih 824 izobraževalnih mest znotraj Programa 5000 in tako je bilo do konca šolskega leta 2002/03 število vključenih večje od planiranega števila. Do konca februarja 2003 je bilo v program vključenih kar 5.155 oseb, od tega je bilo na novo vključenih 3.191 oseb, ki so obiskovali program prvo leto, 1.049 jih je obiskovalo program drugo leto, 298 tretje, 31 četrto in 20 oseb peto leto (MŠZŠ in MDDSZ 2003, 5).

Za ves čas izvajanja Programa 5000 je značilno, da med udeleženci programa prevladujejo mladi do 26 let starosti in brezposelne osebe brez poklicne oziroma strokovne izobrazbe ter da je prevladujoča oblika izobraževanja poklicno izobraževanje po programih triletnih srednjih poklicnih šol.

TABELA 2: VKLJUČENI V PROGRAM 5000 PO VRSTAH PROGRAMOV

Šolsko leto	Skupaj	Splošno izobraževanje		Poklicno izobraževanje NPŠ+SPŠ		Srednje strokovno in tehnično izobraževanje		Višji, visoki in univerzitetni programi		Programi USP za odrasle	
		Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
1998/99	7.932	403	5,1	3.654	46,1	2.870	36,2	-	-	1.005	12,7
1999/00	5.528	312	5,6	3.012	54,5	2.099	37,9	105	1,9	-	-
2000/01	5.985	472	7,9	2.831	47,3	2.305	38,5	377	6,3	-	-
2001/02	3.995	447	11,2	1.751	43,8	1.349	33,8	448	11,2	-	-
2002/03	5.190	492	9,5	2.244	43,2	1.677	32,3	777	14,9	-	-

Simboli: NPŠ - programi nižjih poklicnih šol
 SPŠ - programi srednjih poklicnih šol
 USP - programi usposabljanja in izpopolnjevanja

Vir: MŠZŠ in MDDSZ (2001, 5)
 MŠZŠ in MDDSZ (2002, 6)
 MŠZŠ in MDDSZ (9.1.2004)

Število vključenih v izobraževalne programe znotraj Programa 5000 je zelo različno in to število se zmanjšuje in nato spet raste. Kot je razvidno iz tabele je največ oseb vključenih v programe nižjih poklicnih in srednjih poklicnih šol, po čem lahko sklepamo, da je delež brezposelnih brez ustrezne poklicne izobrazbe res velik. Opazen je tudi vsako leto povečan vpis v višje, visoke in univerzitetne programe.

5.2 Strukturni vidik brezposelnosti z vidika ciljnih skupin

Za slovenski trg delovne sile je že nekaj let značilna:

- dolgotrajna brezposelnost,
- velika brezposelnost mladih brez ustrezne izobrazbe, starejših nad 50 let, oseb z zmanjšano stopnjo zaposljivosti in invalidov,
- poklicna in regionalna neskladja ter
- visok priliv nekvalificiranega aktivnega prebivalstva iz šolskega sistema.

S temeljnima ciljema (dvig izobrazbene ravni in zmanjšanje strukturnega neskladja) Program 5000 spodbuja vključevanje brezposelnih oseb, zlasti najmanj zaposljivih, v programe izobraževanja, da bi tako povečali svoje zaposlitvene možnosti.

TABELA 3: ZNAČILNE SKUPINE BREZPOSELNIH PO OBMOČNIH SLUŽBAH ZAVODA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ZAPOSLOVANJE LETA 2002 (POVPREČJE)

	Ženske	Iskalci prve zaposlitve	Stari do 26 let	Trajni presežki in stečajniki	Dolgotrajno brezposelni	Stari od 40 do 50 let	Stari nad 50 let
Celje	51,6	19,4	25,7	26,9	56,5	23,6	23,6
Koper	52,1	17,6	25,0	20,1	52,0	24,5	24,4
Kranj	54,2	13,2	19,8	31,4	47,0	24,5	33,3
Ljubljana	49,9	17,4	20,6	27,5	50,9	23,2	29,2
Maribor	52,7	18,9	22,4	26,0	61,0	25,6	25,5
Murska Sobota	45,9	26,9	29,7	18,4	54,2	20,7	21,1
Nova Gorica	51,1	16,3	23,4	24,3	48,5	23,4	25,7
Novo Mesto	51,7	20,8	19,3	28,1	60,7	27,7	27,8
Ptuj	51,8	22,8	24,9	21,4	54,0	23,4	23,4
Sevnica	50,2	19,0	22,1	25,0	56,2	25,6	25,5
Trbovlje	53,8	23,4	31,0	21,2	53,1	22,8	20,0
Velenje	51,8	21,0	29,8	23,5	50,5	24,1	20,3
Slovenija	51,2	19,6	24,0	25,1	54,4	24,0	25,4

Vir: MŠZŠ in MDDSZ (2003, 7)

Dejstvo je, da so ženske manj zelena delovna sila, predvsem mlajše, ki še nimajo ustvarjene družine in tako težko najdejo zaposlitev. S tem se poveča delež dalj časa brezposelnih in mlajših, ki še niso dopolnili 26 let. Težave nastopijo tudi pri starejših, ko le-ti ostanejo brez zaposlitve, kajti delodajalci teh na novo ne zaposlujejo najraje. Ta skupina brezposelnih predstavlja precej rizično skupino, saj so zdravstveno bolj ogroženi, to pa posledično vodi v večje izostajanje z dela.

TABELA 4: BREZPOSELNE OSEBE BREZ POKLICNE OZIROMA STROKOVNE IZOBRAZBE IN MLADI BREZPOSELNI OD LETA 1998 DO 2002

Leto	Povprečno število registrirano brezposelnih	Brezposelni brez poklicne oz. strokovne izobrazbe		Brezposelni mladi do 26 let	
		Število	Delež (%)	Število	Delež (%)
1997	125.189	58.964	47,1%	36.430	29,1%
1998	126.080	59.147	46,9%	33.147	26,3%
1999	118.951	56.506	47,5%	30.701	25,8%
2000	106.601	50.422	47,3%	24.945	23,4%
2001	101.857	47.923	47,0%	24.502	24,1%
2002	102.635	48.221	47,0%	24.663	24,0%

Vir: MŠZŠ in MDDSZ (2001, 11)
MŠZŠ in MDDSZ (2002, 8)
MŠZŠ in MDDSZ (2003, 6)

Od leta 1997 do 2002 se je število registrirano brezposelnih zmanjšalo za 22.554 oseb, izjema je leto 1998, še vedno pa je velik delež tistih, ki nimajo ustrezne poklicne oziroma strokovne izobrazbe. Kljub temu, da se je število slednjih od leta 1997, ko se še Program 5000 ni izvajal, pa do leta 2002, zmanjšalo za 10.743 oseb, se njihov delež ne zmanjšuje in je zasidran na okoli 47%. Tako ta skupina brezposelnih predstavlja ciljno skupino, ki ima prednost pri vključevanju v Program 5000. V enakem obdobju je veliko boljše stanje v skupini mladih do 26 let, saj se je njihovo število od leta 1997 pa do 2002, zmanjšalo za 11.767 oseb. Za leto 2002 pa opazno višje število brezposelnih med tistimi brez ustrezne izobrazbe in prav tako med mladimi, ki še niso dopolnili 26 let.

SLIKA 6: BREZPOSELNI PO STOPNJAH IZOBRAZBE V LETU 2001

Vir podatkov: MŠZŠ in MDDSZ (2002, 8)

Najslabše zaposlitvene možnosti imajo brezposelne osebe brez poklicne izobrazbe in teh je bilo v letu 2001 kar 47.923 od skupaj 101.857 brezposelnih. Za izboljšanje njihovih zaposlitvenih možnosti je ključnega pomena njihovo izobraževanje in usposabljanje, kar posledično predstavlja tudi dvig konkurenčnosti gospodarstva. Največji delež teh brezposelnih je bil v OS Ljubljana in OS Maribor, najmanjši pa v OS Nova Gorica (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 8).

V letu 2002 ni bilo bistvene spremembe; delež brezposelnih brez poklicne oz. strokovne izobrazbe je ostal nespremenjen, za 0,7% se je zmanjšal delež tistih z nižjo in srednjo poklicno izobrazbo, za 0,2% pa je bil nižji tudi delež tistih z srednjo strokovno izobrazbo. Opazen je bil porast števila brezposelnih z višjo (za 0,1%) ter visoko strokovno in univerzitetno izobrazbo (za 0,8%) (MŠZŠ in MDDSZ 2003, 8).

Na trgu delovne sile je veliko neskladje med ponudbo in povpraševanjem med poklici na nižji in srednji poklicni stopnji, za kar so kriva tudi izdana osebna delovna dovoljenja in dovoljenja tujcem za sezonsko delo pri nas. Največ tuje delovne sile se zaposluje na področju gradbeništva, kjer je tudi v letu 2001 prevladovalo pomanjkanje delovne sile, in na področju kmetijstva. Izobrazbena struktura tujih delavcev pri nas je slaba, saj je večina teh dovoljenj izdana tujcem brez poklicne oziroma strokovne izobrazbe, teh je kar 61%, srednjo poklicno izobrazbo ima 23,6% tujcev, višjo, visoko in univerzitetno izobrazbo pa le 5,2%. Prevladujejo zlasti delavci iz bivše Jugoslavije, peščica pa jih je tudi iz držav članic Evropske unije (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 9).

Program 5000 je namenjen predvsem vključevanju v izobraževanje za deficitarne poklice, iz katerih je mogoč hiter prehod v zaposlitev. Deficitarni poklici na tehnični stopnji so poklici strojni, ekonomski, upravni in zdravstveni tehnik ter varuh predšolskih otrok. Na višjih in visokih ter univerzitetnih programih pa so to predvsem poklici na področju prava, ekonomije in pedagogike (prav tam 2002, 9).

5.3 Program 5000 za šolsko leto 2002/2003

Z nenehnimi spremembami na trgu delovne sile, se spreminjajo tudi potrebe po posebnih znanjih in spretnostih delovne sile. Vedno več znanja in različnih spretnosti pa se zahteva tudi na posameznih delovnih mestih, katerih ni v programih formalnega izobraževanja. Značilno je tudi povečano povpraševanje po poklicih s šesto in sedmo stopnjo izobrazbe, ki so predvsem na področju ekonomije, prava in pedagoških poklicih.

Za šolsko leto 2002/2003 sta Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport ter Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve pripravili program za odpravljanje izobrazbenega primanjkljaja, katerega cilj je izboljšanje strukturnega neskladja na trgu delovne sile in spodbujanje odraslih v različne izobraževalne programe za pridobitev javno veljavne izobrazbe ter poklicnih kvalifikacij. Program je namenjen vsem odraslim, tako brezposelnim kot zaposlenim (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 11).

Ciljna skupina Programa 5000 so brezposelne osebe, ki so opredeljene v 53.b členu Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, prednost pri vključevanju pa imajo (Uradni list RS št.69/1998) :

- brezposelne osebe brez poklicne ali strokovne izobrazbe, predvsem mladim do 26 let in
- brezposelne osebe s poklicno ali strokovno izobrazbo, ki so na Zavodu za zaposlovanje prijavljeni več kot šest mesecev in na svojem področju ne morejo dobiti zaposlitve.

Program je namenjen tudi osebam, ki so z delodajalcem imele sklenjeno pogodbo o izobraževanju in ostale brez službe kot trajno presežni delavci zaradi stečaja, likvidacije ali prisilne poravnave.

Pogoj za vključitev v Program 5000 je izdelan zaposlitveni načrt v katerem so predvidene vse aktivnosti brezposelne osebe pri iskanju zaposlitve. Kriteriji, ki se upoštevajo pri vključevanju brezposelnih oseb v posamezni izobraževalni program, so naslednji:

- sposobnosti brezposelne osebe (osebne, poklicne, delovne in druge),
- možnosti za končanje izobraževalnega programa,
- stanje na trgu delovne sile, v določenem poklicu in na določenem območju,
- želje brezposelne osebe glede izobraževalnega programa v katerega se želi vključiti in možnosti kasnejše zaposlitve,
- stroški, ki so povezani z vključitvijo v posamezen program (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 11).

Zraven navedenih kriterijev za vključitev brezposelne osebe v program, se upošteva tudi čas trajanja izobraževanja, saj je glavni cilj pri obravnavi brezposelne osebe njena čim krajša pot do zaposlitve.

Kako dolgo bo izobraževanje trajalo je odvisno od same vrste izobraževalnega programa in od tega, kakšna znanja, sposobnosti in spretnosti si je posameznik pridobil v dotedanjem izobraževanju. Seveda pa je trajanje izobraževanja odvisno tudi od izobraževalnega načrta, katerega oblikuje organizacija, ki izvaja izobraževalni program. Naloga izvajalske organizacije je tudi ugotavljanje izpolnjevanja pogojev posameznika, določenih za posamezni izobraževalni program, ki prav tako odločajo o tem ali kandidat izpolnjuje pogoje, na podlagi katerih se lahko vključi v želeni program. Pri vključevanju v program imajo prednost tiste brezposelne osebe, ki si pridobijo sofinanciranje s strani delodajalca, pri tem mora delodajalec prevzeti obveznost, da bo s sofinanciranjem kril najmanj 50% šolnine (prav tam 2002, 12).

Tako se lahko v program izobraževanja vključijo tudi tiste brezposelne osebe s poklicno oziroma strokovno izobrazbo, prijavitelj na Zavodu za zaposlovanje v prvih šestih mesecih in tiste brezposelne osebe, ki se želijo vključiti v izobraževanje pa njihovi programi niso zajeti v planu izobraževanja.

Vrste izobraževalnih programov v okviru Programa 5000 za šolsko leto 2002/2003:

- programi za pridobitev osnovne izobrazbe (osnovna šola za odrasle),
- programi za pridobitev srednješolske izobrazbe (splošne in strokovne gimnazije ter maturitetni tečaji),
- programi za pridobitev poklicne oziroma strokovne izobrazbe (za pridobitev nižje poklicne izobrazbe, srednje poklicne izobrazbe, srednje strokovne izobrazbe, vključno s poklicnimi tečaji in programi za pridobitev višje strokovne izobrazbe),
- programi za pridobitev visoke izobrazbe (za pridobitev visoke strokovne in univerzitetne izobrazbe) (prav tam 2002, 12).

Za šolsko leto 2002/2003 so se brezposelne osebe v Program 5000 vključevale na naslednje načine:

- v oddelke za brezposelne po načelih izobraževanja odraslih; izobraževanje je organizirano tako, da poteka strjeno (najmanj štiri dni v tednu). K sodelovanju so bili povabljeni izvajalci, ki izvajajo izobraževalne programe za katere je bilo največje povpraševanje;
- vključevanje posameznikov v izobraževalne skupina na že razpisana mesta za izobraževanje odraslih; vključevanje v programe višjih in visokih strokovnih šol ter univerzitetne programe. Individualno vključevanje v izobraževanje je možno takrat, ko:
  1. za posamezen program ni organiziran oddelek za brezposelne osebe v skladu s programom,
  2. zaradi obveznosti do otrok ni možna vključitev v organiziran program izobraževanja,
  3. je brezposelna oseba zaradi zdravstvenih težav omejena za opravljanje določenih poklicev in ima že več kot polovico obveznosti izobraževanja opravljenih in želi končati začetni program.
- vključevanje brezposelnih v programe usposabljanja in izpopolnjevanja za pridobitev poklicne kvalifikacije;
- druge individualne vključitve so možne kadar ni mogoče brezposelni osebi zagotoviti zaposlitve z vključevanjem v izobraževalne programe v okviru Programa 5000, z ugotovitvijo, da je vključitev smiselna.

S tem, ko se brezposelna oseba vključi v Program 5000, pridobi status udeleženca izobraževanja, kar pomeni, da ni več brezposelna oseba in tako ji mirujejo pravice iz naslova zavarovanja za primer brezposelnosti (denarna pomoč in denarno nadomestilo).

Z vključitvijo v programe izobraževanja za odrasle, si brezposelna oseba pridobi status udeleženca izobraževanja za odrasle. To pomeni: »da se izobražuje po izobraževalnih programih za mladino, s prilagojeno organizacijo, časovno razporeditvijo izobraževanja ter s prilagojenim preverjanjem, ocenjevanjem znanja in napredovanjem, po posebnih izobraževalnih programih za odrasle ali po delih izobraževalnih programov« (63. člen, prvi odstavek Zakona o poklicnem oziroma strokovnem izobraževanju). Status študenta si pridobi tista brezposelna oseba, ki se vključi v program višje, visoke strokovne šole ali v univerzitetni program.

Vsi udeleženci Programa 5000 imajo določene pravice, prav tako pa tudi določene obveznosti. Obveznosti vključenih v program se nanašajo na to, da se oseba redno udeležuje izobraževanja, ga dokonča v roku, ki ga je določil izvajalec programa in da bo Zavodu za zaposlovanje sproti sporočala vse spremembe v zvezi z izobraževanjem. V primeru individualnega udeleženca mora le-ta vse navedeno sporočiti delodajalcu, ki mu izobraževanje sofinancira. V tem primeru mora tudi udeleženec v roku 15 dni po zaključku programa dostaviti Zavodu za zaposlovanje potrdilo o uspešno končanem izobraževanju. Po končanem izobraževanju udeleženec ne sme odkloniti zaposlitve pri delodajalcu. Če udeleženec ne izpolni navedenih obveznosti sledijo sankcije in to v obliki vračila vseh prejetih sredstev v revalorizirani višini skupaj s pogodbeno dogovorjenimi obrestmi (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 15).

Pravice udeležencev Programa 5000 se delijo glede na:

- udeležence programov za pridobitev osnovne, splošne, poklicne in srednje strokovne izobrazbe ter nacionalnih poklicnih kvalifikacij, kjer se krijejo:
  - stroški zdravniškega pregleda in zavarovanje za primer nesreče, če je to potrebno glede na vsebino programa;
  - šolnina (največ do višine petih minimalnih plač za en letnik);
  - stroški za pridobitev poklicne kvalifikacije (v višini do pet minimalnih plač);
  - stroški javnega prevoza glede na prisotnost;
  - »stroški bivanja v dejanskem obsegu, vendar največ do višine 20% minimalne plače mesečno, če je izvajanje programa od njihovega kraja bivanja oddaljeno več kot eno uro in pol v eno smer za javnim prevoznim sredstvom; za invalidne osebe v primeru izobraževanja v posebnih centrih ali zavodih za usposabljanje, ki so oddaljeni od kraja bivanja več kot eno uro in pol vožnje z javnim prevoznim sredstvom, pa se krijejo stroški bivanja«;
  - če oseba v času izobraževanja ni zavarovana po družinskem članu, se povrne plačilo prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje;
  - stroški učnega gradiva in/ali pripomočkov, vendar največ do višine 20% minimalne plače;
  - štipendija;
  - zavarovanje za primer poklicne bolezni ali poškodbe pri delu;
  - dodatek za pomoč invalidnim osebam ter učne pripomočke za njih.

- udeležence programov višjih in visokih strokovnih šol ter univerzitetnih programov, kjer se krijejo:
  - šolnina (največ do višine petih minimalnih plač za en letnik);
  - stroški javnega prevoza glede na prisotnost;
  - »stroški bivanja v dejanskem obsegu, vendar največ do višine 20% minimalne plače mesečno, če je izvajanje programa od njihovega kraja bivanja oddaljeno več kot eno uro in pol v eno smer za javnim prevoznim sredstvom«;
  - štipendija;
  - nakup pripomočkov za invalidne osebe v višini petih minimalnih plač, v primeru težje prizadetega invalida pa po mnenju zdravnika izvedenca nakup posebnih učnih pripomočkov ter stroški pomoči druge osebe do višine 20% minimalne plače.

»Osebe, ki so imele pred prijavo v evidenco brezposelnih oseb z delodajalcem sklenjeno pogodbo o izobraževanju so upravičene do povračila preostalih stroškov izobraževanja od datuma prijave na Zavodu za zaposlovanje« (prav tam 2002, 15).

Predvideno število novo vključenih v Program 5000 za šolsko leto 2002/2003

Za vsako šolsko leto se določi število izobraževalnih mest in vrste izobraževanja, namenjenih brezposelnim osebam, na temelju ocene potreb po ustrezno izobraženi in usposobljeni delovni sili. Oceno potreb opravi Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, pri tem pa upošteva:

- kratkoročna gibanja med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela za posamezno Območno službo ZRSZ,
- stanje brezposelnih oseb in ocene vključenih v Program 5000,
- usklajevanje potreb po delovni sili z OE Obrtne zbornice in Gospodarske zbornice Slovenije.

TABELA 5: ŠTEVILO NOVO VKLJUČENIH V ŠOLSKEM LETU 2002/2003

PROGRAM	ŠT.VKLJUČENIH
I. Program za pridobitev izobrazbe	
- osnovnošolska izobrazba	304
- nižja poklicna izobrazba	99
- srednja poklicna izobrazba	1221
- srednja strokovna in tehniška izobrazba	704
- višja in visoka strokovna in univerzitetna izobrazba	472
SKUPAJ	2800
II. Programi za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij	200
SKUPAJ I + II	3000

Vir podatkov: MŠZŠ in MDDSZ (2002, 16)

Za obravnavano šolsko leto je bilo poleg novo vključenih predvideno tudi, da bo šolanje nadaljevalo 1800 oseb iz preteklega šolskega leta in 500 oseb, ki še ima določene obveznosti iz preteklih šolskih let in jim je izobraževanje mirovalo. Omeniti je treba, da na to, kolikšno bo število vključitev vpliva več dejavnikov in to so:

- zagotovitev potrebnih finančnih sredstev,
- število prostih izobraževalnih mest za brezposelne osebe,
- število učnih mest za brezposelne osebe, ki se bodo izobraževale po dualnem sistemu izobraževanja,
- interes brezposelnih oseb za predvidene poklice,
- dodatne potrebe delodajalcev po poklicih, ki niso v predvidenih programih izobraževanja.

Izvajanje Programa 5000 in izvajalci

Izvajalci izobraževanja morajo pri opravljanju svoje dejavnosti, upoštevati potrebe pri posameznih programih izobraževanja. Tako morajo pri izvajanju osnovne šole za odrasle program izvajati v skladu z veljavnim Programom življenja in dela osnovne šole za odrasle. Pri poklicnem in strokovnem izobraževanju morajo izvajalci programe izvajati v skladu z Navodili za prilagajanje izobraževalnih programov poklicnega in strokovnega izobraževanja odraslim udeležencem izobraževanja. Poklicni tečaji, ki se praviloma izvajajo kot redna oblika izobraževanja, se morajo izvajati v skladu z veljavnim predmetnikom. Status udeleženca izobraževanja po Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti pa pridobijo brezposelne osebe le, če so ti programi namenjeni za izobraževanje odraslih. Kadar pa gre za programe splošnega izobraževanja je smiselno uporabljati Navodila za prilagajanje izobraževalnih programov (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 18).

Program 5000 izvajajo šole in druge izobraževalne organizacije, katere izvajajo programe izobraževanja za odrasle in so vpisane v razvid izvajalcev javno veljavnih programov vzgoje in izobraževanja v okviru Ministrstva za šolstvo, znanost in šport. V razvid javno veljavnih programov vzgoje in izobraževanja, se ni potrebno vpisati izvajalcem programov usposabljanja (za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij), saj Center Republike Slovenije poda mnenje o tem ali nek program usposabljanja ustreza katalogu standardov ustreznih strokovnih znanj za določeno poklicno kvalifikacijo. Izvajalci preverjanja in potrjevanja programov usposabljanja pa se morajo vpisati v register izvajalcev za preverjanje in potrjevanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij pri imenovanem ministrstvu. Izbor izvajalcev izobraževanja izvede Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, na podlagi ugotavljanja njihove pripravljenosti, pri tem pa upošteva:

- dosedanje sodelovanje pri programih izobraževanja za brezposelne osebe,
- priporočila na področju izobraževanja,
- zagotavljanje lastnih zmogljivosti, ki se nanašajo na razpoložljive prostore, učne pripomočke in kadre,
- lokacijo izvajalca izobraževanja,
- usposobljenost strokovnih delavcev v procesu izobraževanja brezposelnih oseb,
- zagotavljanje učnega gradiva in koriščenje šolske knjižnice (prav tam 2002, 18) .

Dokončen izbor izvajalcev je izveden na podlagi 27. člena Zakona o izobraževanju odraslih z upoštevanjem načela dostopnosti izobraževanja in krajevne bližine ter racionalne izrabe izobraževalnih zmogljivosti.

Ko se brezposelna oseba individualno vključi v izobraževanje, na podlagi zaposlitvenega načrta, mora Zavod RS za zaposlovanje pred dokončno odločitvijo o vključitvi, prejeti od izvajalca podatke o organizaciji, trajanju izobraževanja in višini šolnine.

V tem primeru sklene Zavod RS za zaposlovanje pogodbo le z izvajalcem izobraževanja, pod enakimi pogoji kot če bi bilo vključeno tudi Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 19).

5.3.1 Stroški izvajanja programa in način financiranja

Program 5000 financirajo:

- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve,
- Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport ter
- delodajalci, ki omogočajo poklicno izobraževanje po dualnem sistemu.

Celotni stroški izvajanja Programa 5000 za šolsko leto 2002/2003 znašajo 3.988.820.668,00 SIT (Prilogi 1 in 2) ter zajemajo:

- stroške za predvidenih 1.800 oseb v šolskem letu, ki nameravajo šolanje nadaljevati in predvidenih 3000 na novo vključenih v program;
- stroške za predvidenih 2.187 oseb v šolskem letu 2003/2004, vključenih v program v šolskem letu 2002/2003;
- stroške za predvidenih 787 oseb v šolskem letu 2004/2005, vključenih v izobraževanje v šolskem letu 2002/2003.

Stroški priprave za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij za predvidenih 1.800 oseb iz preteklih šolskih let in 3.000 na novo vključenih, bodo za dokončanje izobraževanja (do leta 2005) znašali približno 3.427.383.024,00 SIT (Prilogi 3 in 4).

Za ostale aktivnosti (izvajanje učne pomoči, izpopolnjevanje izvajalcev, subvencioniranje delodajalcev za učna mesta) pa bo do leta 2005 potrebno zagotoviti 561.437.644,00 SIT (Priloga 1) (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 20).

Vrste stroškov:

- stroški šolnine za brezposelne se izračunajo na podlagi Standardov in normativov izobraževanja odraslih (tabela 6),
- stroški za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij (programi usposabljanja),
- ostali stroški:
  - stroški izobraževanja,
  - izvajanje učne pomoči,
  - izpopolnjevanje izvajalcev programa in mentorjev učne pomoči,
  - stroški promocije Programa 5000 in PUM-a,
  - subvencioniranje delodajalcev.

TABELA 6: STROŠKI ŠOLNINE PO PROGRAMIH

Program	Velikost oddelka	Stroški programa za oddelek za šolsko leto v Sit	Normativ za izračun stroškov na udeleženca	Stroški programa letnik/udeleženec
OŠ za odrasle			15	260.486,00
Nižje in srednje poklicne šole	15-25	3.573.400,00	20	178.670,00
Poklicno izobraževanje – dualni sistem	13-17	3.153.000,00	15	210.200,00
Srednje tehniške in strokovne šole ter gimnazije	15-25	3.468.300,00	20	173.415,00

Vir: MŠZŠ in MDDSZ (2002, 21)

Viri financiranja:

- Osnovna šola za odrasle; financirana v okviru redne dejavnosti Ministrstva za šolstvo, znanost in šport po proračunski postavki 6672 in 8228.
- Nižje in srednje poklicne šole; oddelki za brezposelne so financirani s strani Ministrstva za šolstvo, znanost in šport – proračunska postavka 5780 in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve – proračunska postavka 7023.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve krije tudi stroške povezane z izvajanjem dualnega sistema in sicer stroške vmesnih preizkusov in zaključnih izpitov, ki jih izvajata Obrtna in Gospodarska zbornica Slovenije (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 21).

Stroške programov usposabljanja in postopkov preverjanja ter potrjevanja poklicnih kvalifikacij (določene s katalogom standardov strokovnih znanj in spretnosti), krije Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Stroške za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij krije Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, med katere so vključene priprave za pridobitev nacionalnih certifikatov (poklicnih kvalifikacij), stroški postopkov preverjanja in potrjevanja, določenih s katalogom standardov strokovnih znanj in spretnosti.

Stroške izobraževanja financira Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve v okviru proračunske postavke 7023. Za izvajanje učne pomoči za vključene v Program 5000 je namenjenih 70 mentorjev v okviru javnih del, ki so prav tako plačani iz strani Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Za izpopolnjevanje izvajalcev programa in mentorjev učne pomoči je namenjenih 10 izvedb programa izpopolnjevanja za 160 udeležencev. Med stroške promocije programa so zajeti stroške zgibank za delodajalce, brezposelne in izvajalske organizacije ter njihova promocija v različnih medijih.

Subvencije delodajalcem so namenjene predvsem za zaposlovanje najbolj ogroženih skupin brezposelnih, njihova višina pa je odvisna od trajanja zaposlitve. »Finančna sredstva Ministrstva za šolstvo, znanost in šport, ki so namenjena za izvajanje »Programa 5000«, razen stroškov osnovne šole za brezposelne osebe, materialnih stroškov podprograma Učna pomoč brezposelnim osebam, stroškov za usposabljanje in izpopolnjevanje izvajalcev programa ter izvedbe programa »Projektno učenje za mlajše odrasle« se s posebno pogodbo prenesejo na Zavod RS za zaposlovanje. Le-ta bo poravnal stroške šolnin izvajalcem v skladu s sklenjenimi pogodbami.« (prav tam 2002, 22).

5.3.2 Izvedbene aktivnosti

Izvedbene aktivnosti so namenjene motiviranju in informiranju ključnim subjektom vključenim v Program 5000 in so naslednje:

- aktivnosti namenjene brezposelnim osebam,
- aktivnosti namenjene izvajalcem programa,
- aktivnosti namenjene delodajalcem in
- aktivnosti namenjene strokovnim delavcem Zavoda RS za zaposlovanje.

Aktivnosti, ki so namenjene brezposelnim osebam, so:

1. **Informiranje in motiviranje;** v ta namen je Zavod RS za zaposlovanje pripravil različna informativna gradiva, v katerih je predstavil Program 5000 za tekoče šolsko leto, jih objavil v različnih medijih in posredoval svojim uradom za delo, socialnim službam, mladinskim centrom ter knjižnicam. Preko Centrov za poklicno informiranje in svetovanje (CIPS –ov), je predstavil raznolikost izobraževalnih programov v okviru Programa 5000, v katerih so zajete vse informacije o programih, njihovih izvajalcih, opisani so posamezni poklici in ostale informacije. Vse te informacije pa lahko brezposelne osebe vedno dobijo pri svojih svetovalcih za delo na uradih za delo. Obstaja tudi projekt »Drugače o poklicih« v okviru katerega je kandidat, ki se želi vključiti v program, omogočeno spoznavanje poklicev v delovnem okolju. Preko svetovalcev zaposlitve in drugih strokovnih delavcev, zavod seznanja vse zainteresirane za vključitev o možnostih za vključitev v program in jih spodbuja, da si tudi sami pridobijo določene informacije o načinu šolanja, o izobraževalnih programih, o tem kakšni so vključitveni pogoji in o vsem ostalem kar jih zanima. Naloga Zavoda RS za zaposlovanje je tudi, da motivira tiste manj zainteresirane za izobraževanje z različnimi podpornimi programi, ki izhajajo iz izkušenj brezposelnih oseb brez poklicne oziroma strokovne izobrazbe. Ti programi temeljijo na postavljanju življenjskih ciljev, v katerih imajo prednost zaposlitveni cilji in na ugotavljanju ovir, ki se pojavljajo na poti doseganja teh ciljev (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 23).
2. **Poklicna in druga svetovanja;** poklicne svetovalci-psihologi pomagajo posameznemu kandidatu pri ugotavljanju njegovih poklicnih interesov, ugotavljajo že poznane interese in jih seznanjajo z dejanskimi možnostmi, ki jih imajo na trgu delovne sile. Ugotavljajo tudi ali so se kandidati pripravljani ponovno oziroma dalje izobraževati in jim predstavijo Program 5000. Posameznik se lahko v primeru, da sam ne ve kaj želi v življenju početi, vključi v skupinske oblike svetovanja, t.i. delavnice za odkrivanje poklicnega cilja.

V ta sklop svetovanj so zajeta tudi zdravniška svetovanja v primeru, da gre za vključitev izobraževanja za poklic, kjer je potrebno zdravniško mnenje in za pridobitev večšin iskanja zaposlitve.

3. **Priprava kandidata za nadaljnje izobraževanje;** za vse brezposelne osebe je Zavod RS za zaposlovanje organiziral programe za funkcionalno opismenjevanje, za osvežitev znanja in programe, ki udeležence usposobijo za uspešno učenje (npr. Odrasli se učimo drugače) (MŠZŠ in MDDSZ 2001, 25).
4. **Spremljanje;** Zavod RS za zaposlovanje spremlja (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 24): prisotnost udeležencev programa na podlagi mesečnih poročil ali poročil, ki jih posredujejo individualno vključeni, izvajanje izobraževanja, zagotavlja svetovanje in pomoč posameznikom, obravnava tiste, ki ne izpolnjujejo obveznosti navedenih v pogodbi, spremlja uspešnost udeležencev skozi celo šolanje in na koncu izobraževanja na podlagi poročila izvajalca izobraževanja.
5. **Učna pomoč;** zavod organizira samostojno učenje, kjer se brezposelne osebe vključijo v Središča za samostojno učenje in tam utrjujejo že pridobljena ter pridobivajo nova znanja in organizira učno pomoč za brezposelne osebe, katera se izvaja v okviru javnih del.
6. **Zaposlovanje;** z namenom zaposlovanja zavod posreduje brezposelne osebe v zaposlitve, jih vključuje v delavnice za iskanje zaposlitve in jih napoti v klube za iskanje zaposlitve v primeru, da po treh mesecih po končanem izobraževanju niso našli zaposlitve.
7. **Program PUM – »Projektno učenje za mlajše odrasle«;** je javno veljaven izobraževalni program, namenjen mladim v starosti od 15 do 25 let in še posebej tistim, ki so iz različnih razlogov opustili šolanje ali pa niso našli poti za svoje nadaljnje šolanje in so brezposelni. PUM tej skupini ljudi ponuja dodatno pomoč pri odkrivanju svojih sposobnosti: »Namenjen je motiviranju mladih, da se ponovno vključijo v izobraževanje, si s tem pridobijo ustrezno poklicno oziroma strokovno izobrazbo in izboljšajo svoj konkurenčni položaj na trgu delovne sile.« PUM traja eno šolsko leto in mladi se lahko vanj vključijo in iz njega izstopijo kadar koli med šolskim letom (ACS, 4.4.2003). Brezposelna oseba, ki je vključena v PUM, je tako udeleženka Programa 5000 in se ne vodi v evidenci brezposelnih. PUM je financiran s strani MŠZŠ in ZRSZ z denarnimi nadomestili za tiste udeležence, ki so prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje. Udeleženci PUM-a lahko uveljavljajo pravice v skladu s pravilnikom o izvajanju programov aktivne politike zaposlovanja, tako so leta 2002 bili upravičeni do dela nadomestila življenjskih stroškov v višini 30 odstotkov minimalne plače ali 28.403 SIT. Leta 2003 pa so upravičeni do 7.078 SIT štipendije, katera jim je pripadala, če v enem mesecu niso izostali več kot trikrat. Upravičeni pa so tudi do denarne socialne pomoči, saj prejetje te štipendije ne izključuje pravice do socialne pomoči (Muster 2003, 33).

Izvajalcem Programa 5000 so namenjene aktivnosti s katerimi Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport informira le-te o dosedanjih rezultatih programa ter za program, ki je sedaj v izvajanju. Izvajalci morajo vse kandidate informirati o vsebini programa, času trajanja in o zahtevnosti. Izvajalci pri izvajanju izobraževalnih programov sodelujejo z Zavodom RS za zaposlovanje, katero poteka s spremljanjem uspešnosti posameznega udeleženca, njegovem napredovanju, posvetovanjem in iskanjem možnosti za opravljanje praktičnega pouka.

Z informiranjem izvajalcev izobraževanja in brezposelnih o možnosti učne pomoči, želi zavod pravočasno zagotoviti pomoč tistim posameznikom, ki jo potrebujejo in tako izboljšati uspeh. V ta namen pripravi seznam vseh, ki nudijo učno pomoč po posameznih območnih službah in ga posreduje vsem izvajalcem izobraževanja. V prvem trimestrju je organizirano tudi srečanje na katerem si izvajalci programov izobraževanja posameznih regij izmenjajo izkušnje in se seznanijo z učinki in cilji programa.

Delodajalcem so namenjene zlasti aktivnosti s katerimi želijo te motivirati, da bi nudili učna mesta za brezposelne osebe v okviru dualnega sistema izobraževanja, jih spodbudili k zaposlovanju kandidatov, ki so uspešno končali izobraževalni program in jim preko lokalne svetovalne mreže zagotovili čim več informacij o Programu 5000.

Za organizatorje izobraževanja, poklicne svetovalce in svetovalce zaposlitve Zavod RS za zaposlovanje pripravi informacije v pisni obliki o novostih v ponudbi programov izobraževanja. Andragoški center RS pa pripravi programe usposabljanja za svetovalce, v okviru katerih se bodo strokovni delavci območnih služb zavoda seznanili s postopki pridobivanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij in njihovimi zakonskimi podlagami (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 23-26).

5.3.3 Indikatorji spremljanja izvajanja in učinkov Programa 5000

Namenjeni so sprotnemu spremljanju poteka izvajanja samega program in so naslednji (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 27):

- a) število vključenih v Program 5000,
- b) število udeležencev, ki so izobraževanje končali,
- c) število udeležencev, ki so se zaposlili.

Število vključenih v Program 5000 se spremlja mesečno in za celo šolsko leto. Pri tem se gleda na to koliko vključenih je mladih, ki še nimajo 26 let, koliko je žensk in moških, koliko je takih, ki so brez vsakršne izobrazbe, skratka ciljne skupine katerim je program namenjen.

Med udeležence, ki so izobraževanje končali, se štejejo tisti, ki so izpolnili vse obveznosti v okviru programa in si tako pridobili poklicno oziroma strokovno izobrazbo ter na tiste, ki so z izobraževanjem prenehali.

Pomemben podatek je koliko udeležencev, ki so bili vključeni v Program 5000, je po končanem izobraževanju dobilo zaposlitev in koliko je takih, ki so po končanem izobraževanju ostali brez dela.

5.3.4 Upravljanje Programa 5000

Pomembno vlogo pri upravljanju Programa 5000 ima t.i. »Vladna projektna skupina za organizacijo, spremljanje in nadzor nad izvajanjem Programa 5000«, katero imenuje Vlada RS, sestavljajo pa jo pomembni predstavniki zavodov izobraževanja in zaposlovanja. Njene naloge so:

- strokovna uskladitev Programa 5000 in njegova predložitev pristojnima ministrstvoma;
- podrobno spremljanje izvajanja programa na podlagi poročil Zavoda RS za zaposlovanje, za šolsko leto 2002/2003;
- ocena ustreznosti izvajanja programa izobraževanja brezposelnih oseb na osnovi poročil; če je potrebno predlaga spremembe v izvajanju programa;
- obravnavanje končnega poročila o izvajanju in njegova strokovna uskladitev pred izročitvijo pristojnima ministrstvoma;
- na podlagi ocen dosedanjega izvajanja Programa 5000, pripravi izhodišča za naslednje programsko obdobje (šolsko leto) in predloge predstavi pristojnima ministrstvoma.

Vladno projektno skupino vodi predstavnik Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Naloge tega ministrstva pa so naslednje:

- vodenje in upravljanje Programa 5000;
- vodenje in usklajevanje omenjenega programa za posamezno šolsko obdobje;
- predlaganje programa izobraževanja brezposelnih oseb za posamezno šolsko leto Vladi RS;
- spremljanje izvajanja programa;
- na osnovi poročil o izvajanju priprava ocene ustreznosti izvajanja;
- vodenje priprave poročilo o izvajanju Programa 5000 in njegovo predlaganje Vladi RS.

V okviru tega ministrstva ima točno opredeljene naloge tudi Zavod RS za zaposlovanje, katere so opredeljene na nacionalnem nivoju in na lokalnih oziroma regionalnih ravneh (MŠZŠ in MDDSZ 2002, 29).

Naloge na nacionalni ravni so naslednje:

- priprava strokovnih podlag in navodil za izvedbo programa;
- priprava promocijskega gradiva in njegovo financiranje;
- nenehno sodelovanje z izvajalci programov izobraževanja;
- spremljanje izvajanja programa v skladu z navedenimi kazalniki, navedenimi v Programu 5000 za posamezno šolsko leto in priprava poročil;
- izpolnjevanje finančnih obveznosti, ki jih ima zavod do izvajalcev programa in udeležencev.

Naloge po območnih službah Zavoda RS za zaposlovanje pa so naslednje:

- posredovanje vseh potrebnih informacij brezposelnim osebam in motiviranje slednjih za vključitev v programe izobraževanja;
- izpopolnjevanje zaposlitvenih načrtov;
- poklicno svetovanje;
- sodelovanje z izvajalci izobraževalnih programov v regiji, na področju planiranja posameznega programa, pri vključevanju brezposelnih oseb v izobraževanje;
- spremljanje vključenih v izobraževanje skozi ves čas izobraževanja (prisotnost, ali izpolnjujejo svoje obveznosti, zagotavljanje učne pomoči in drugo);
- spremljanje izvajalcev pri izpolnjevanju pogodbenih obveznosti;
- pomoč pri iskanju zaposlitve udeležencem, ki so izobraževanje uspešno končali;
- izpolnjevanje svojih finančnih obveznosti do udeležencev in izvajalcev izobraževanja (prav tam 2002, 30).

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport ima pri upravljanju Programa 5000 naslednje naloge:

- sodeluje pri pripravi, vodenju in upravljanju Programa 5000;
- informira vodje programov izobraževanja, ravnatelje in učitelje o Programu 5000;
- financira in spremlja izvajanje osnovne šole za odrasle;
- organizira učno pomoč tistim brezposelnim osebam, ki imajo težave;
- spremlja izvajanje obveznosti mentorjev in izvajalske organizacije;
- izvaja program Projektno učenje za mlajše odrasle;
- predlaga Program 5000 Vladi RS;
- zagotavlja finančna sredstva za izvajanje aktivnosti v Programu 5000 (prav tam 2002, 30 - 31).

Iz navedenih nalog je možno razbrati, da se te med sabo prepletajo in da se navezujejo med sabo, ne glede na področje za katerega so opredeljene. Skupen cilj obeh pristojnih ministrstev in vseh ostalih institucij, ki sodelujejo pri izvajanju projekta Program 5000 je, da bi se izboljšala izobrazbena struktura brezposelnih oseb in s tem tudi njihove zaposlitvene možnosti.

6 SKLEP

Problem brezposelnosti postaja iz dneva v dan resnejši in nobena generacija se mu ne more izogniti. Nenehno je treba težiti k temu, da bi bilo število brezposelnih čim manjše, kar nam v prvi vrsti omogoča izobraževanje in najrazličnejša usposabljanja, saj je na trgu delovne sile najbolj zaželen ustrezno izobražen kader.

Pomen izobraževanja postaja vsak trenutek pomembnejši, saj le-to ni opredeljeno samo na izobraževanje za pridobitev neke formalne izobrazbe, ampak vedno bolj temelji na vseživljenjskem učenju. Ljudje moramo vedno znova osvajati nova znanja in tehnologije, da bi ostali oziroma izboljšali svoj konkurenčni položaj na trgu delovne sile in tako preprečili lastno brezposelnost. Najrazličnejša znanja so nam posredovana v samem procesu izobraževanja in pa tudi iz okolja, katerega na smemo zanemariti, kajti učimo se na vsakem koraku. Sam proces izobraževanja je naravnano tako, da učencu s svojimi aktivnostmi omogoča osvojiti in nato nadgraditi različna znanja ter spretnosti, z namenom zadovoljevanja individualnih potreb, ki so istočasno tudi potrebe družbe same. To so potrebe po znanju. V ta namen je treba proces izobraževanja nenehno razvijati, da je le-ta učinkovitejši in da se zadovoljijo vedno nove potrebe po znanju.

Pri odpravljanju brezposelnosti je zelo pomembno izobraževanje in usposabljanje odraslih, kateri so pogosto brez ustrezne izobrazbe in so tako najbolj izpostavljeni nevarnosti, da ostanejo brez zaposlitve. To je zelo težaven proces, kajti starejše osebe niso naklonjene takemu načinu odpravljanja brezposelnosti, za kar je kriv prejšnji družbeni sistem, v katerem izobrazba ni bila pomembna.

Eden izmed glavnih vzrokov za tolikšno brezposelnost je tudi neskladje med povpraševanjem in ponudbo, ki jo izkažejo delodajalci. Ti namreč velikokrat ostanejo brez delavcev, ker na trgu delovne sile primanjkuje ustrezno izobraženih oseb. Tako, da razlog za brezposelnost ni premajhno število delovnih mest, ravno obratno, teh je več kot je registrirano brezposelnih oseb, ampak zopet ustrezna izobrazba. S tem ostanejo brez zaposlitve tudi izobraženi, ki pa imajo še vedno večjo možnost, da pridejo do zaposlitve kot tisti, ki izobrazbe nimajo. Brezposelnost se povečini poveča takrat, ko se končajo šolska obdobja in se mladi prijavijo na Zavodu za zaposlovanje kot iskalci prve zaposlitve. Drugače se največ oseb prijavi na zavodu zaradi izteka zaposlitve za določen čas, kar je zelo pogosta oblika zaposlovanja.

V osnovi brezposelnost spremljamo z vpisom brezposelnih v register brezposelnih in z anketo o delovni sili, podatki pa kažejo, da je registrirana brezposelnost višja od anketne. Razlog za to lahko iščemo v tem, da imajo brezposelni prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje, različne socialne pravice, ki jih s pridom uveljavljajo. Te pravice se nanašajo na različne denarne pomoči, nadomestila plač, povračila različnih stroškov, kar je še en razlog, da brezposelne osebe ne iščejo preveč zavzeto zaposlitve.

Brezposelnost pa se še pojavlja iz drugih razlogov. Brez zaposlitve ostajajo ljudje tudi zaradi nove tehnologije, ki omogoča opravljanje dela z manj zaposlenimi in zopet imajo prednost tisti, ki so se pripravljene usposobiti za delo z novo tehnologijo. So taki, ki zaposlitve nočejo sprejeti zaradi prenizke plače, se nočejo usposobiti za delo v drugem poklicu ali pa se niso pripravljene preseliti v kraj, kjer bi dobili delo.

Mobilnost je kar velika težava pri odpravljanju brezposelnosti, kar je zopet povezano s prejšnjim sistemom, ki je v večini zagotavljal delo na enakem delovnem mestu vse do upokojitve.

Na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje so z namenom odpravljanja brezposelnosti uvedli programe aktivne politike zaposlovanja, katerih cilj je zaposliti čim več čakajočih na zaposlitev. Ti programi so namenjeni tako brezposelnim osebam kakor tudi tistim, ki zaposlujejo in predstavljajo za ene in druge različne ugodnosti. Ugodnosti se nanašajo na različne oblike pomoči s strani države, ki so za delodajalca v obliki posojil in sofinanciranj, za brezposelne pa so to predvsem sredstva, ki so namenjena za izobraževanje in dviga izobrazbene ravni ter različne pomoči v primeru samozaposlitve.

Programi izobraževanja brezposelnih oseb so ključnega pomena pri zniževanju števila brezposelnih, saj z njimi te osebe pridobivajo nova znanja in spretnosti ter tako povečujejo svoje možnosti do zaposlitve. Pogoj za to pa je izobraževanje za tiste poklice po katerih je največje povpraševanje. V ta namen se je pričel izvajati Program 5000, kateri omogoča brezposelnim, da si pridobijo ustrezno izobrazbo po javno veljavnih programih. Temeljni cilj programa je večja zaposljivost, kar je mogoče doseči z dvigom izobrazbene ravni. V okviru Programa 5000 se izvajajo programi za potrebe delodajalcev na trgu delovne sile, izjema so le tisti udeleženci, ki so sofinancirani s strani delodajalca. Le-ti si lahko izberejo program, ki ni bil planiran s strani zavoda.

Ciljna skupina Programa 5000 so predvsem brezposelne osebe, ki so na Zavodu za zaposlovanje prijavljene več kot šest mesecev in še niso našle zaposlitve, ter brezposelne osebe brez ustrezne izobrazbe. V določen izobraževalni program pa se posameznik lahko vključi samo na podlagi izdelanega zaposlitvenega načrta, kateri mora biti usklajen s potrebami na trgu delovne sile.

7 POVZETEK

Ugotovili smo, da sta izobrazba in brezposelnost pojma, ki sta med seboj tesno prepletena, saj je med brezposelnimi veliko takih, ki nimajo dovolj visoke izobrazbe in imajo tako malo možnosti za zaposlitev. Pomembno je torej spodbujanje mladih, da bi si pridobili čim višjo stopnjo izobrazbe in starejših, da bi z izobraževanjem nadaljevali ter si tako izboljšali svoje zaposlitvene možnosti.

Poudariti je treba pomen izobraževanja, katero bi naj bilo kakovostno in ne le količinsko, da bi osebe po zaključku izobraževanja razpolagale s konkretnim teoretičnim in praktičnim znanjem ter tako konkurenčne stopile na trg dela. Žal pa naš šolski sistem daje premalo poudarka na praktičnem izobraževanju in pridobivanju delovnih izkušenj. Tako so mladi po končanem izobraževanju brez delovnih navad pogosto nezaželeni pri delodajalcih. So pa tudi taki, ki izkoristijo to pomanjkljivost in si na novo pridobljen kader prilagodijo potrebam dela, ki ga opravljajo.

Glavno vlogo pri nudenju pomoči brezposelnim osebam igra Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, ki osebam brez izobrazbe ali s pomanjkljivo izobrazbo, omogoča pridobitev le-te oziroma prestop na višjo stopnjo, tistim z doseženo ustrezno izobrazbo pa pridobitev dodatnih znanj in spretnosti. Pri tem ima pomembno vlogo Program 5000, katerega glavni cilj je dvig izobrazbene ravni in posledično večja možnost zaposlitve. V okviru tega programa se razpisujejo različni izobraževalni programi, v katere se lahko vključujejo posamezniki sami ali preko zavoda. Žal pa nekateri brezposelni nimajo želje po izobraževanju in po zaposlitvi, ampak so osredotočeni le na ugodnosti, ki so jim v primeru brezposelnosti nudene in ki jih z veseljem izkoriščajo. Temu je tako zaradi slabe kontrole brezposelnih, ki so premalo ali pa sploh niso kontrolirani.

KLJUČNE BESEDE

Izobraževanje, izobraževanje kot proizvodni proces, izobraževanje odraslih, vseživljenjsko učenje, brezposelnost, registrirana brezposelnost, anketna brezposelnost, aktivna politika zaposlovanja, Program 5000.

ZUSAMMENFASSUNG

Wir haben festgestellt, dass sie zwei Begriffe Ausbildung und Arbeitslosigkeit sehr eng miteinander verbunden sind. Es gibt viele Arbeitslose, die keine gute Ausbildung haben und somit auch schlechte Chancen haben, eine Arbeitsstelle zu bekommen. Deswegen ist es wichtig, die jungen Leuten zum Lernen anzuregen, um so eine gute Ausbildung zu erlangen und bessere Chancen eine Arbeitsstelle zu bekommen. Auch ältere Menschen sollten sich weiterbilden, um bessere Möglichkeiten zu haben sich eine Arbeit zu finden.

Betonen muss man die Wichtigkeit einer Ausbildung und zwar ist die Qualität wichtig und nicht die Quantität. Nach der Ausbildung ist es wichtig, dass die Personen ein theoretisches Wissen haben und mit einem praktischen Können Konkurrenzfähig auf den Arbeitsmarkt kommen.

Leider bekommen die Lerner in unserem Schulsystem zu wenig praktischer Arbeitserfahrungen und sind deswegen bei den Arbeitgebern nicht willkommen oder werden von den Arbeitgeber für ihren Arbeitsbedarf ausgenutzt. Sie erledigen Arbeit für die sie nicht geschult werden.

Die Hauptrolle bei der Arbeitssuche spielt das Slowenische Arbeitslosenamt, dass den Arbeitslosen bei der Suche nach einer Arbeitsstelle hilft. Das Arbeitslosenamt organisiert verschiedene Lehrkurse. Es ermöglicht den Arbeitslosen, die keine Ausbildung haben diese nachzuholen oder sich weiterzubilden. Dabei spielt das Program 5000 eine wichtige Rolle, dessen Ziel es ist die Ausbildungsquote zu erhöhen und somit Arbeitsplätze zu vermitteln. Im Rahmen dieses Programms hat man verschiedene Ausbildungsprogramme zur Verfügung, an die man sich über das Arbeitslosenamt oder auch private anmelden kann. Leider gibt es aber auch einige Arbeitslosen, die nicht daran interessiert sind eine Arbeit zu finden oder sich weiterzubilden. Sie nutzen lieber die Vorteile, die das Arbeitslosenamt den Arbeitslosen bietet, aus. Dies geschieht häufig, da es fast keine Kontrolle über die Arbeitslosen gibt oder ist sie sehr schlecht.

SCHLÜSSELWÖRTER

Ausbildung, Ausbildung als Produktionsprozeß, Erwachsenenbildung, Lernen für das Leben, Arbeitslosigkeit, registrierte Arbeitslosigkeit, Arbeitslosenankete, aktive Politik des Arbeitslosenamts, das Program 5000.

8 LITERATURA

1. Adnet, Nick. 1996. *European Labour Markets*. London and New York: Longman.
2. Atkinson, Brian, Peter Baker and Bob, Milward. 1998. *Economic Policy*. Chippenham, Wiltshire: Antony Rowe, Ltd.
3. Beltram, Peter. 2001. Vseživljensko učenje: Memorandum Evropske unije in slovenski razvojni dokumenti. IB revija 2-3, 28-35.
4. Bevc, Milena. 1999. *Financiranje, učinkovitost in razvoj izobraževanja*. Radovljica: Didakta.
5. EUROSTAT – Office for Official Publications of the European Communities. 1999. Central European countries employment and labour market review. Bi-annual, No1: 44.
6. Ferk, Lidija. 2002. Čez leto dni 2000 manj brezposelnih? *Večer* 297: 15.
7. Ferk, Lidija. 2003 a. Največji projekt je zvišanje izobrazbene stopnje. *Večer* 75: 33.
8. Ferk, Lidija. 2003 b. Skoraj polovica Slovencev še samo z osnovno šolo. *Večer* 108: 33.
9. Ferk, Lidija. 2003 c. Tudi prek 80% zaposlitev za določen čas. *Večer* 87: 33.
10. GZS – Gospodarska zbornica Slovenije. 2002. Številke v ogledalu. *Glas gospodarstva* 10: 6.
11. GZS – Gospodarska zbornica Slovenije. 2003a. Številke v ogledalu. *Glas gospodarstva* 2: 6.
12. GZS – Gospodarska zbornica Slovenije. 2003b. Številke v ogledalu. *Glas gospodarstva* 9:7.
13. GZS – Gospodarska zbornica Slovenije. 2003c. Številke v ogledalu. *Glas gospodarstva* 12: 7.
14. GZS – Gospodarska zbornica Slovenije. 2003d. Številke v ogledalu. *Glas gospodarstva* 7/8: 6.
15. Hribar Milič, Samo. 1992. Ukrepi aktivne politike zaposlovanja. V *Zaposlovanje: perspektive, priložnosti, tveganja*, urednika B. Preželj in I. Svetlik. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
16. Ignjatović, Miroljub. 2002. Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja. V *Politika zaposlovanja*, uredniki I. Svetlik, J. Glazer, A. Kajzer, M. Trbanc. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

17. Ivanuša-Bezjak, Mirjana. 1995. *Kako iskati zaposlitev*. Maribor: Rotis
18. Kajzer, Alenka. 1996. *Trg dela in brezposelnost v Sloveniji*: doktorska disertacija. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
19. Kaučič, Primož. 2002. So delavci, ni delavcev. *Podjetnik* 6: 10-12.
20. Kopač, Anja. 2002. Pasivna politika zaposlovanja-sistemi socialne varnosti za primer brezposelnosti. V *Politika zaposlovanja*, uredniki I. Svetlik, J. Glazer, A. Kajzer, M. Trbanc. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Makovšek, Dejan. 2001. Diplomsko delo: *Izobraževalni standardi, selektivnost in notranja učinkovitost izobraževalnih standardov – analiza na primeru treh različnih držav*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
22. Marentič Požarnik, Barica. 2003. Kako do kakovostnega znanja. *Razgledi* 2:2.
23. MDDSZ - Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2001. *Program aktivne politike zaposlovanja*.
24. MŠŠ – Ministrstvo za šolstvo in šport. 1996. Zakon o izobraževanju odraslih. V *Šolska zakonodaja*.
25. MŠZŠ in MDDSZ – Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2001. *Izobraževanje brezposelnih oseb – Program 5000*.
26. MŠZŠ in MDDSZ - Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2002. *Izobraževanje brezposelnih oseb – Program 5000*.
27. MŠZŠ in MDDSZ - Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2003. *Izobraževanje brezposelnih oseb – Program 10000*.
28. Muster, Darinka. 2003. Ni nujno, da je učenje samo teorija. *Večer* 114: 33.
29. Mužič, Vladimir. 1992. Cilji strokovnega izobraževanja in poklicnega usposabljanja-izhodišča za spremembe. V *Pristopi k razvoju Izobraževanja*, urednik F. Rečnik. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
30. OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development. 1995. Active labour market policies. The OECD jobs study: 27.
31. Possnig, Gordana. 2003. Delodajalci so v napovedih previdni. *Večer* 120: 33.
32. Rečnik, Ferdo. 1992. Analiza obstoječega stanja. V *Pristopi k razvoju izobraževanja*, urednik F. Rečnik. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
33. Svetina, Metka. 1998. *Izobraževalni program za odrasle od načrta do izpeljave*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

34. Svetlik, Ivan in Mavricija Batič. 2002. Aktivna politika zaposlovanja. V *Politika zaposlovanja*, uredniki I. Svetlik, J. Glazer, A. Kajzer, M. Trbanc. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Svetlik, Ivan in Meri Lorenčič. 2002. Izobraževanje in usposabljanje. V *Politika zaposlovanja*, uredniki I. Svetlik, J. Glazer, A. Kajzer, M. Trbanc. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. Svetlik, Ivan, T. Vilič-Klenovšek, S. Klemenčič, S. Hribar. 1993. *Izobraževanje in trg dela*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
37. SURS – Statistični urad Republike Slovenije. 2000. *Trg dela - rezultati raziskovanj*.
38. Svetlik, Ivan. 1985. *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
39. Tratnik, Monika. 1992. Vloga planiranja v procesu razvoja izobraževanja. V *Pristopi k razvoju izobraževanja*, urednik F. Rečnik. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
40. Treven, Sonja. 1998. *Management človeških virov*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
41. Vlada Republike Slovenije. 2001. Predlog strateških ciljev razvoja trga do leta 2006, politike zaposlovanja in programov za njeno uresničevanje. *Poročevalec* 21.
42. Vlada Republike Slovenije. 2002. Predlog zakona o temeljnih razvojnih programih na področju izobraževanja in znanosti. *Poročevalec* 60.
43. Zakrajšek, Srečko. 1995. Slovensko šolstvo v tranziciji. Ljubljana: Biteks.
44. ZRSŠ - Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 1991. *Izobraževanje odraslih. Izobraževanje v Sloveniji za 21. stoletje*. Ljubljana.
45. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2001. Letno poročilo 2000. Maribor.
46. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2002. Letno poročilo 2001. Maribor.

9 VIRI

1. ACS – Andragoški center Slovenije. 2003. Projektno učenje za mlajše odrasle ali PUM. Tekoči projekti ACS [online], 2 odstavka. Dostopno na: http://www.acs.si/projekti/011/default_p.htm [4.4.2003].
2. MŠZŠ in MDDSZ – Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2004. Dostopno na: <http://www.ess.gov.si/html/Dejavnost/Programi/Izobrazevanje/Program10000.doc> [9.1.2004].
3. Zakon o zaposlovanju za primer brezposelnosti. Uradni list Republike Slovenije št. 69/1998.
4. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2003. Merila za izbor izvajalcev izobraževanja. Dostopno na: <http://www.ess.gov.si/html/Dejavnost/ZaKoncesionarje/Normativi/Izobr.htm> [1.5.2003].
5. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2003. Prilivi in odlivi v/iz registrirane brezposelnosti. Obseg prilivov in odlivov. Dostopno na: <http://www.ess.gov.si/html/dejavnost/statisticnipodatki/kazalci/priliviodlivibp.htm> [7.4.2003].
6. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Program 5000. Dostopno na: <http://www.gov.si/html/dejavnost/novinarskekonference/oskranj/19-11-02-2.htm> [2.12.2003].

PRILOGE